

Ydinkeskustan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitysten täydentäminen

Kirkonseudun rakennusinventointi

Raportti
Selvitystyö Ahola
FM Teija Ahola
28.12.2014

Kansikuva: Vanha kirkkoherranpappilan päärakennus ja entinen väentupa

Raportin valokuvat: Selvitystyö Ahola, 2011, 2014 / Teija Ahola, jollei toisin mainita.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	2
1.1	<i>Selvitysalue</i>	3
1.2	<i>Kaavat ja suojelu</i>	4
1.3	<i>Aikaisemmat selvitykset ja tunnistetut kulttuuriympäristöarvot</i>	8
1.4	<i>Inventoinnin toteutus</i>	9
2	Rakennetun ympäristön kehitys selvitysalueella ja sen ympäristössä	10
2.1	<i>Asutuksen kehitys</i>	10
2.2	<i>Viljelymaiseman kehitys</i>	12
2.3	<i>Liikenneympäristön kehitys</i>	13
2.4	<i>Hallinto- ja palveluympäristön kehitys</i>	14
3	Rakennetun ympäristön nykytila	15
3.1	<i>Ylöjärven kaupunkikeskusta</i>	15
3.2	<i>Kirkonseudun kaupunkikuva</i>	18
3.3	<i>Kirkonseudun aluetyypittely</i>	20
3.4	<i>Inventoidut osa-alueet</i>	21
4	Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt	25
4.1	<i>Valintaperusteet ja luokitus</i>	25
4.2	<i>Kohdeluettelo</i>	26
5	LÄHTEET	44

Liitteet:

- Liite 1. Kartta, Kulttuuriympäristön suojelutilanne
- Liite 2. Kartta, Kulttuuriympäristön inventointutilanne
- Liite 3. Kartta, Selvitysalueen nykyisen rakennuskannan ikäjakauma
- Liite 4. Kartta. Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt
- Liite 5. Ympäristötekijöiden yhteenvetotaulukko
- Liite 6. Inventointilomakkeet (EI INTERNET-SIVUILLE JULKISEEN JAKELUUN)

1 JOHDANTO

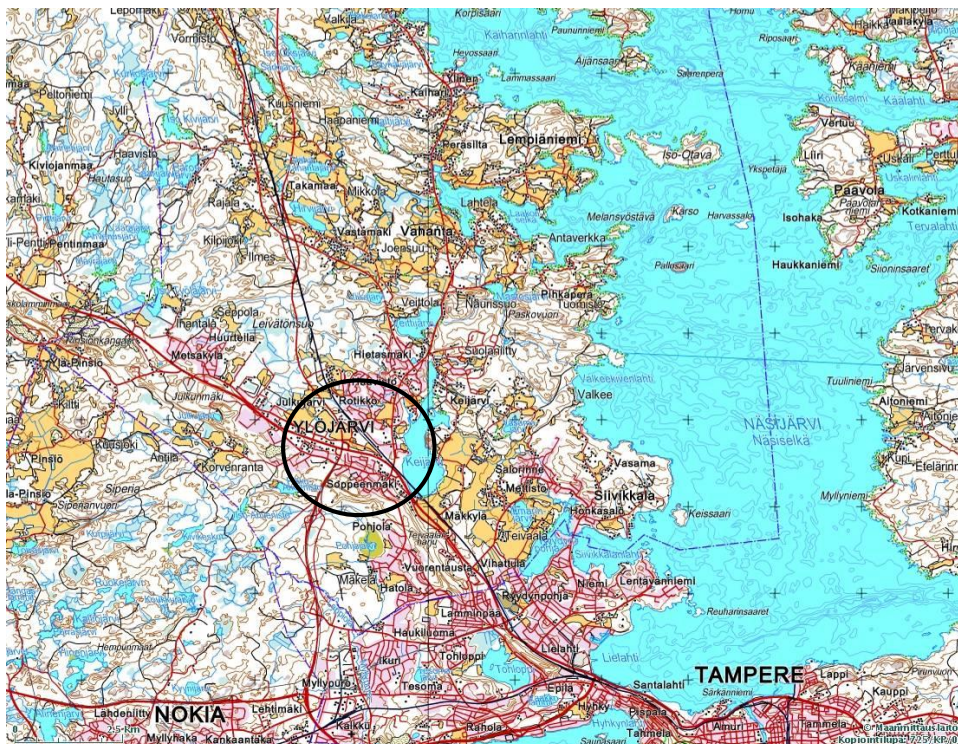
Kaavatyö Ylöjärven ydinkeskustan osayleiskaavan muutoksen laatimiseksi on käynnistetty loppuvuodesta 2010. Valmisteluaineisto ja kaavaluonnosvaihtoehdot olivat nähtävillä loppuvuodesta 2013.

Kirkonseudun rakennusinventointi tehtiin yleiskaavamutoksen perusselvitykseksi. Kirkonseudulla tarkoitetaan taajama-aluetta rautatien ja Keijärven välissä. Selvityksen valmistuttua on suunnitteluun käytettävissä osayleiskaavan tarkoitusta ja ohjaustavoitetta vastaavat, laadultaan samanvertaiset kulttuuriympäristötiedot koko kaavamuutosalueelta.

Kirkonseudulta tarkistettiin vuonna 2001 laadittu rakennusinventointi ja laajennettiin tarkastelua erityisesti moderniin arkkitehtuuriin. Inventointiin otettiin siten vuoden 1940 jälkeen rakennettuja kohteita ja aluekokonaisuuksia, jotka täyttivät kulttuurihistoriallisilta ominaispiirteiltään inventoinnin kriteerit. Inventoinnin painopiste oli alueellisessa tarkastelussa eli kulttuurihistoriallisten ja taajamakuvoallisten aluekokonaisuuksien määrittelyssä. Selvitysaineistojen kokonaiskuva ja käyttöä ajatellen on raportin sisältö rakenne pitkälti samanlainen kuin Soppeenmäen ja Rotikon alueista vuonna 2011 valmistuneessa raportissa: *Selvitys historiallisen ajan maisemasta ja rakennetusta kulttuuriympäristöstä (A-Insinöörit Oy ja Selvitystyö Ahola, 11.8.2011)*

Kirkonseudun inventointiraportti kokoaa aikaisempien inventointien tietoja yhteen. Raportti sisältää karttaesitysten lisäksi taulukkomuotoisen yhteenvedon, jossa esitellään koko suunnittelualueen keskeisimmät kulttuurihistorialliset ja kaupunkikuvalliset ominaispiirteet erityisesti kulttuuriympäristövaihtusten arviointia varten.

Kaavasuunnittelussa uuden selvityksen tulokset ovat sovellettavissa lähtötietona, kaavakartan sisällössä ja esitystavassa, kaavamääräyksissä sekä vaikutusten arvioinnissa.

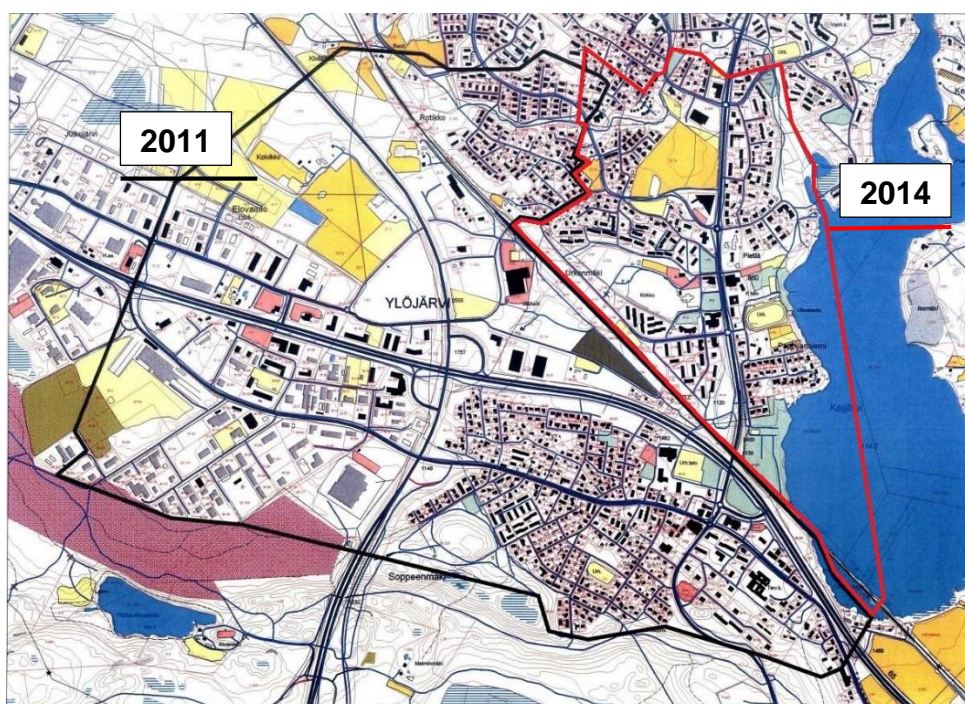
Kuva: Ylöjärven keskustaajaman eli Soppeenmäen ja Kirkonseudun sijainti on merkitty karttaan ympyrällä. Osayleiskaavan suunnittelualue rajautuu idässä Keijärven, etelässä Ylöjärvenharjuun, luoteessa Haaviston asuinalueeseen.

1.1 Selvitysalue

Inventoinnin kohdealueena on Kirkonseutu, joka on osa Ylöjärven kaupunkikeskustaa. Alue rajautuu Seinäjoki-Tampere rautatien ja Keijärven väliseen kiilaan. Kirkonseutu on profiloitunut hallinnollisten palveluiden, kuten kaupungintalon, kirjaston ja liikunta-alueiden keskustana, jota ympäröivät rakennustehokkuudeltaan erilaiset asuinalueet.

Alueen halki etelästä pohjoiseen kulkee tie 330 eli Kuruntie, jota on viimeisessä perusparannuksessa muutettu kadunomaiseksi ja näin vähennetty tien dominanssia. Kirkonseudun ydinalueella sekä ranta-alueilla on rakentamattomia alueita, joiden viher- ja virkistyskäytön taustalla on vanha historiallinen maankäyttö, kuten maatalous. Varsin myöhään rakennettu rautatie sekä uusi Vaasantie olivat pitkään este Kirkonseudun ja Soppeenmäen kehittämiseksi yhtenäisemmäksi keskusta-alueeksi. Nykyään ydinkeskustan osa-alueet ovat Elovainion uudisrakentamisen myötä yhdistymässä.

Ylöjärven kaupunkikeskustan eteläreunalla on Ylöjärvenharju ja itäpuolella Keijärvi. Alueen asustus- ja kulttuurihistoria perustuu näiden kahden maisemaelementin keskinäiseen suhteeseen. Harju ja vesistö ovat ihmisen vanhimpia kulkureittejä, rannat ja harjujen liepeet vanhimpia asuinsijoja.

Kuva: Karttakuvaan on merkitty punaisella viivarajauksella vuonna 2014 tehdyn kulttuuriympäristöselvityksen aluerajaus ja mustalla vuonna 2011 valmistuneen kulttuuriympäristöselvityksen aluerajaus. Karttapohja: Ylöjärven kaupunki.

1.2 Kaavat ja suojelu

Maakuntakaava

Pirkanmaan 1. maakuntakaava on hyväksytty maakuntavaltuustossa 9.3.2005 ja valtioneuvosto on vahvistanut sen 29.3.2007.

Kulttuuriympäristömerkinnät: Radan pohjoispuolella sijaitseva **Rotikon pientaloalue** (akm 259) ja Kirkonseudun ydinkeskustaan rajautuva **Ylöjärven kirkko** (akm 275) on kaavassa merkitty maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi.

Muun maankäytön merkinnät: Selvitysalueesta suurin osa on osoitettu keskustatoimintojen (C) alueeksi ja muu osa taajamatoimintojen (A) alueeksi.

Lisäksi Pirkanmaalla on voimassa ympäristöministeriön 8.1.2013 vahvistama Pirkanmaan 1. vaihe-
maakuntakaava (turvetuotanto) sekä 25.11.2013 lainvoiman saanut 2. vaihemaakuntakaava (liikenne ja logistiikka). Jälkimmäiseen vaihemaakuntakaavaan sisältyvä Tampere-Seinäjoki –radan merkittävä perusparannustavoite koskee Ylöjärven ydinkeskustaa.

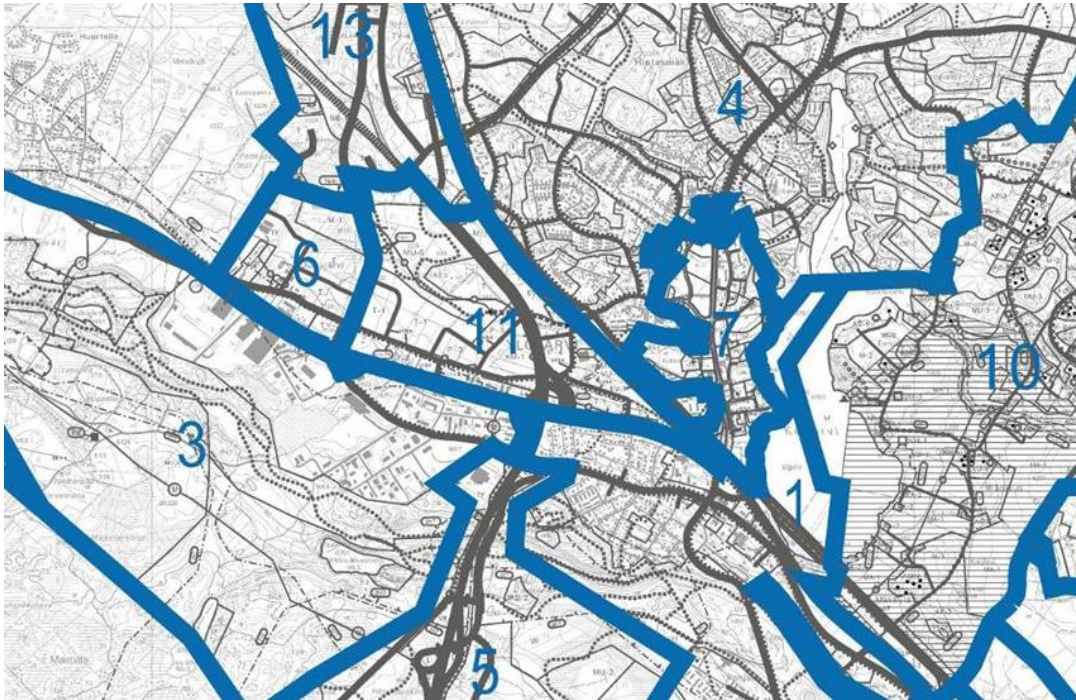

Kuva: Ote Pirkanmaan 1. maakuntakaavasta, 2005. Kirkonseutu on rajattu sinisellä ja vuoden 2011 keltaisella. Kulttuuriympäristöt on merkitty kaavaan vihreällä viivarajauksella (akm).

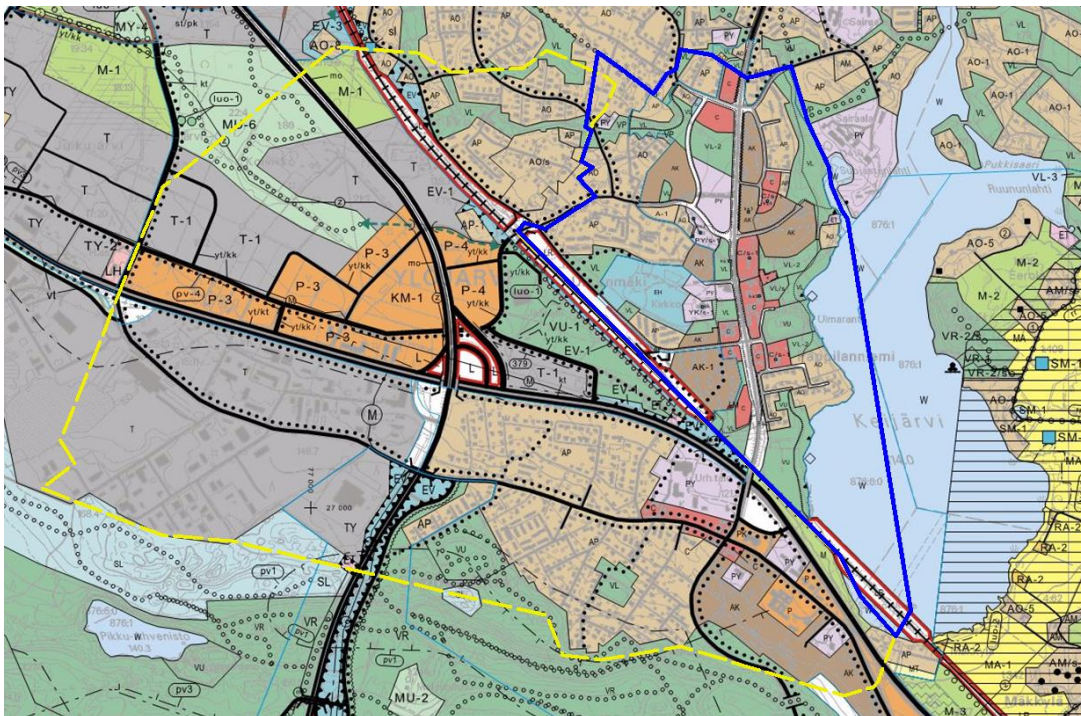
Yleiskaavat ja osayleiskaavat

Selvitysalueella ovat voimassa seuraava oikeusvaikutteinen osayleiskaava:

- Kirkonseudun ydinkeskustan osayleiskaavamuuotos 2004 (indeksikartassa nro 7)

Kuva: Ote Ylöjärven kaupungin taajama-alueiden osayleiskaavojen yhdistelmien indeksikartasta vuodelta 2008 (Airix Ympäristö Oy).

Kuva: Ote Ylöjärven kaupungin taajama-alueiden osayleiskaavojen yhdistelmästä vuodelta 2008 (Airix Ympäristö Oy). Vuoden 2014 selvitysalue on rajattu sinisellä ja muu osa kaavan suunnittelualueelta keltaisella katkoviivalla (selvitys vuodelta 2011).

Ylöjärven ydinkeskustan osayleiskaavan muutos - Kirkonseutu

Kulttuuriympäristömerkinnät: Osayleiskaavayhdistelmässä selvitysalueelta on osoitettu seuraavat kulttuuriympäristöinä merkittävät alueet:

Nro	Nimi
-	Kirkkopiha on merkitty kirkollisten ja muiden seurakunnallisten rakennusten alueeksi, jolla ympäristö säilytetään (YK/s-1)
-	Pappilan tontti on merkitty keskusta-alueeksi, jolla ympäristö säilytetään (C/s-1)
-	Pietilän tontti on merkitty keskusta-alueeksi, jolla ympäristö säilytetään (C/s-1)
-	Suojasen tontti on merkitty keskusta-alueeksi, jolla ympäristö säilytetään (C/s-1)
-	Kolme tonttia Rotikontien ja Koivumäentien välissä, nk. Kärpänmäellä, merkitty julkisten palvelujen ja hallinnon alueeksi, jolla ympäristö säilytetään (PY/s-1)
-	Rotikon pientaloalue, merkitty pientaloalueeksi, jolla ympäristö säilytetään (AO/s)

Lisäksi seuraavat yksittäiset kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet on merkitty kaavaan kohde-merkinnällä:

- Kirkko (neliö ja kk)
- Pappilan päärakennus (neliö)
- Räikän talo (neliö)
- Pietilän päärakennus (neliö)
- Pietilän makasiini (neliö ja ks)
- Pietilän ent. väentupa (neliö ja ks)
- Suojasen talo (neliö ja ks)
- Loilan koulu ja ruokala (neliö ja ks) (Vanha koulu)

Asemakaavat

Selvitysalueella on voimassa eri aikoina valmistuneita asemakaavoja. Vanhin asemakaava on vuodelta 1967.

Kulttuuriympäristömerkinnät: Asemakaavalla on suojeltu (sr) seuraavat rakennukset:

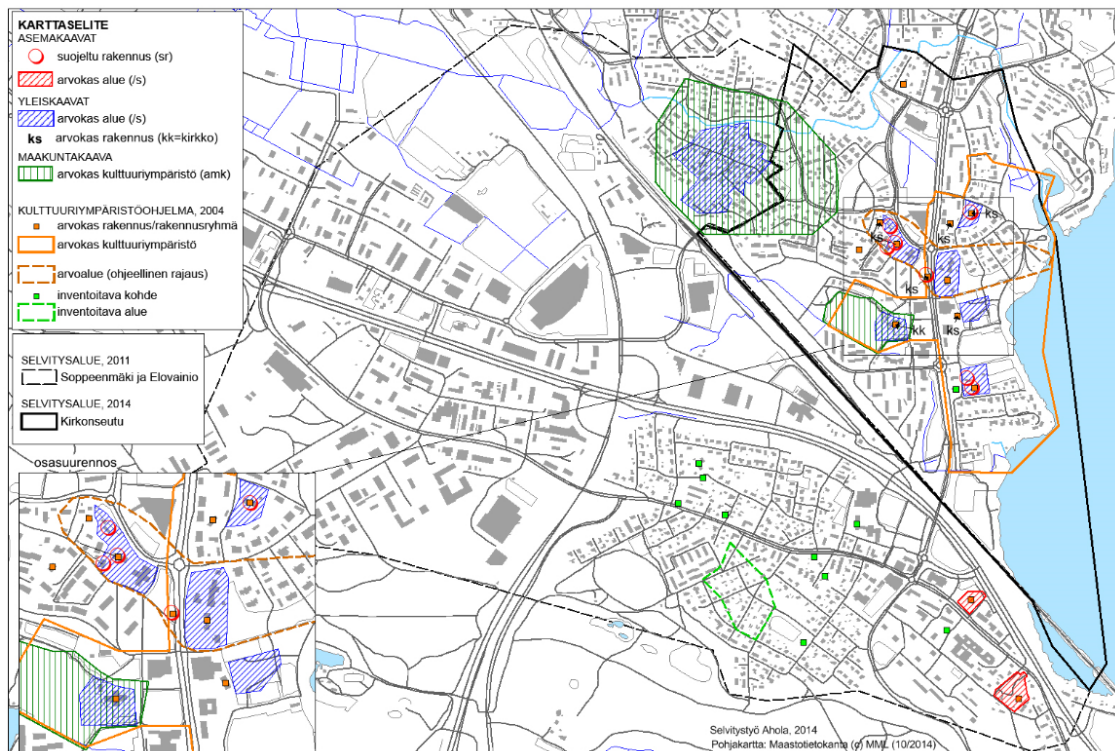
Nro	Nimi
-	Pappila ja seurakuntatalo
-	Loilan koulu ja ruokala
-	Pietilän ent. väentupa
-	Pietilän makasiini
-	Suojanen

Kirkkolaki ja laki rakennusten suojelusta

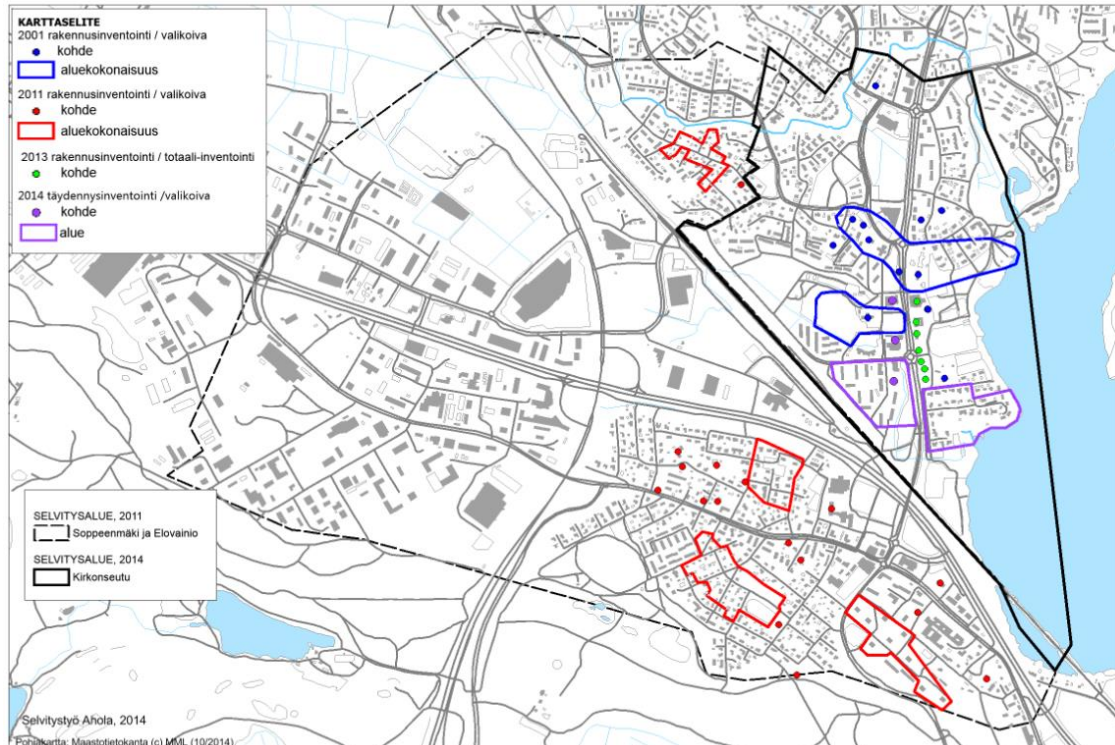
Selvitysalueella sijaitseva kirkko sekä kiviaita (johon lakia sovelletaan, mitä kirkollisista rakennuksista säädetään), jotka on rakennettu ennen vuotta 1917, ovat suoraan suojeltu kirkkolain (1054/1993) nojalla.

Selvitysalueella ei ole kohteita, jotka olisi suojeltu rakennusperintölain (498/2010) nojalla.

Ylöjärven ydinkeskustan osayleiskaavan muutos - Kirkonseutu

Kartta 1: Yhteenveto selvitysalueen rakennetun ympäristön suojelutilanteesta. Karttapohjaan on merkitty myös Ylöjärven kulttuuriympäristöohjelmaan sisältyvät arvokkaat aluekokonaisuudet ja kohteet. Kartta on suurempana raportin liitteenä. / Pohjakarttana Maastotietokanta © Maanmittauslaitos (käytetty 14.10.2014)

Kartta 2: Yhteenveto selvitysalueen rakennetun ympäristön inventointitilanteesta. Tässä työssä päivitetään vuoden 2001 inventointi. Päivityksen ulkopuolelle jää vuoden 2013 inventointi. Kartta on suurempana raportin liitteenä. / Pohjakarttana Maastotietokanta © Maanmittauslaitos (käytetty 14.10.2014)

1.3 Aikaisemmat selvitykset ja tunnistetut kulttuuriympäristöarvot

Ylöjärven kunnan/kaupungin teettämät paikalliset selvitykset, suunnitelmat ja ohjelmat

Ylöjärvellä on tehty kulttuuriympäristöinventointia ja selvityksiä eri aikoina **kaavoitusta** varten. Selvitysaluetta koskevat Kirkonseudun ydinkeskustan ennen vuotta 1940 rakennettujen rakennusten inventointi (2001, Eija Teivas) ja Räiköntien alueen kulttuuriympäristöselvitys (2013, Seija Hirvikallio). Kirkonseudun maisemien ja taajaman historiaa ja luonnetta on tarkasteltu myös Soppeenmäen, Elovainion ja Rotikon alueelta vuonna 2011 valmistuneessa raportissa: Selvitys historiallisen ajan maisemasta ja rakennetusta kulttuuriympäristöstä (A-Insinöörit Oy ja Selvitystyö Ahola).

Ylöjärven kulttuuriympäristöohjelma valmistui 2004. Raportissa esitellään kunnan kulttuuriympäristöä eli vanhaa rakennusperintöä, kulttuurimaisemia ja kiinteitä muinaisjäänneksiä. Ohjelmatyön yhteydessä tehtiin rakennusinventointi, joka Keijärven-Siivikkalan alueella toteutettiin yleiskaavataason inventointina (kiinteistöinventointi). Muu osa Ylöjärvestä inventoitiin raportin mukaan ns. pikainventointina, joka toimii lähtöaineistona tarkemmille selvityksille; Kirkonseudulla vuonna 2001 tehty inventointi oli tarkka rakennustason inventointi. Raportti sisältää myös toimenpideohjelman. Ohjelmassa esitellään silloin käytössä olleiden selvitysten ja inventointien pohjalta Ylöjärven kulttuurihistoriallisesti arvokkaat aluekokonaisuudet ja kohteet. Ohjelmassa käytetty hierarkkinen luokitus on ohjeellinen.

Maakunnallisesti merkittäviksi kulttuuriympäristöiksi määritelty aluekokonaisuus:
- Ylöjärven kirkko lähiympäristöineen

Arvoalueeksi on määritelty aluekokonaisuus:
- Pietilä ja Kärpänmäki

Arvokkaaksi / *todennäköisesti arvokkaaksi* rakennuskohteeksi määriteltiin seuraavat selvitysalueella sijaitsevat kohteet:

- Ylöjärven kirkko
- Pappila
- Räikkä ja Räikän puisto
- Loilan koulu (Vanha koulu)
- Pietilä
- Pietilän makasiini
- Krankkula
- Kiviniemi (Petäjä)
- Urkkola
- Suojanen
- Rauhala
- *Kirkonkylän neuvola*

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja rakennetut kulttuuriympäristöt

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) tarkoittamat valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja rakennetut kulttuuriympäristöt vahvistaa valtioneuvosto. Selvitysalueella ei ole valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita (vn:n päätös valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista, 1995). Alueella ei ole myöskään valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, RKY 2009).

Ympäristöministeriön käynnistämä valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi valmistui Pirkanmaan osalta vuonna 2013. Valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista tulee valtioneuvosto tekemään periaatepäätöksen, kun koko maan maisema-alueet on päivitetty. Ylöjärveltä on mukaan valittu harjumaisema, joka sisältyy laajempaan valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-nähtävyydeksi ehdotettuun Pirkanmaan harjumaisemat –aluekokonaisuuteen (nro 5). Päivitysinventoinnin kuvauksen mukaan valitut harjut ovat merkittäviä kulttuurihistoriallisesti ja geologisesti. Ylöjärvellä sijaitseva **Ylöjärven-Hämeenkyrön harjujakso** vaikuttaa Kirkonseudulla. Harjujaksoon kuuluvan Teivaalanharjun kuvataan olevan taajaman kulttuurimaisemaan ja liikenneväylien maisema-alueeseen liittyvä, ympäristöstään selvästi erottuva, geologisesti

ja maisemallisesti merkittävä ja monikäytönkannalta merkittävä harjualue. Soppeenmäessä harju on jyrkkärinteinen. Harju on virkistyskäytössä ja alueella on kuntopolkuja. Harjun laella on tv-masto.

Maakunnallisesti arvokkaat maisemat ja rakennetut kulttuuriympäristöt

Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat maisemat ja rakennetut kulttuuriympäristöt saavat maakunnallisen arvoluokituksensa maakuntakaavassa.

Maakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä on tarkasteltu Tampereen seutukaavaliiton inventointiraportissa: Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet (seutukaavaliitto B 174, 1990). Selvitysalueella sijaitsevat Ylöjärven kirkko (kirkkopihoinen) ja Rotikon pientaloalue on osoitettu maakuntakaavassa maakunnallisesti arvokkaina rakennettuina kulttuuriympäristönä.

Pirkanmaalla on käynnissä Pirkanmaan maakuntakaava 2040:n suunnittelu. Maakuntakaavaa varten on käynnistynyt maakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventointi. Maakunnallisesti arvokkaista maaseudun maisema-alueista valmistui keväällä 2013 erillisselvitys: Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivytysinventointi. Raportissa ehdotetaan Ylöjärveltä Viljakkalan-Harhalan kulttuurimaisemaa (nro 18) maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Alue ei kytkeydy Kirkonseutuun.

Arkeologiset selvitykset

Selvitysalueella on tutkittu arkeologisessa mielessä useaan otteeseen eri vuosikymmeninä. Viimeisin lähes koko kunnan kattava perusinventointi valmistui vuonna 2000. Pirkanmaan maakunnallinen inventointi päivitettiin vuonna 2005, jolloin mukaan tulivat myös historiallisen ajan muinaisjäännökset. Aineistoa täydennettiin historiallisten kylätonttien selvityksellä vuonna 2014.

Ylöjärven kaupunki on teettänyt selvitysalueelta yleiskaavoitukseen liittyvän arkeologisen selvityksen vuonna 2011 (Timo Jussila, Mikroliitti Oy. Ylöjärvi, Keskustan seutu, Muinaisjäännösinventointi).

1.4 Rakennusinventoinnin toteutus

Kirkonseudun inventointi tehtiin päivitys- ja täydennysinventointina, tarkkuustasona yleiskaava. Työmenetelminä käytettiin karttahistoriallista ja kirjallisuusselvitystä, maastokäyntejä, haastatteluja, havainnointia ja valokuvadokumentaatiota. Täydennysinventointi keskittyi moderniin rakennuskantaan, ensisijaisesti aluetarkkuudella. Päivitysinventoinnin kohteena olivat vuonna 2001 inventoidut kohteet (11 kpl) ja aluekokonaisuudet (2 kpl). Tarkastelun ulkopuolelle jätettiin uusi 2013 tehty *Räikäntien alueen kulttuuriympäristöselvitys* (S. Hirvikallio).

Inventoinnin maastotyöt tehtiin kahdessa päivässä, yksi päivä käytettiin arkistoselvityksiin. Rakennusten nykytilasta raportoidut tiedot perustuvat paikan päällä tehtyihin havaintoihin ja haastattelu-tietoihin. Historiatiedot tarkistettiin ja täydennettiin kartta-, kirjallisuus- ja muutamien kohteiden osalta myös arkistotietojen pohjalta. Näiden aineistojen pohjalta määritettiin selvitysalueen ympäristölliset ja historialliset tunnuspiirteet ja arvot.

Kirkonseudun inventointiraportti laadittiin ydinkeskustan osayleiskaavan selvitysaineistojen kokonaiskuvaa ja käyttöä ajatellen samanlaisella sisältörakenteella kuin Soppeenmäen ja Rotikon alueista vuonna 2011 valmistunut raportti: *Selvitys historiallisen ajan maisemasta ja rakennetusta kulttuuriympäristöstä (A-Insinöörit Oy ja Selvitystyö Ahola, 11.8.2011)*.

Koska vuonna 2011 tehdyissä rakennettua ympäristöä ja muinaisjäännöksiä koskevissa raporteissa oli Ylöjärven kaupunkikeskustaa kokonaisuutena, sen maisema-, asutus- ja liikennehistoriaa, tutkittu ja kuvattu laaja-alaisesti, jäi nyt tehtäväksi tietojen ja karttojen tarkentaminen ja täydentäminen Kirkonseudun rakennetun ympäristön osalta. Rakennuskannan tilaa selvitettiin mm. Väestötietojärjestelmän rakennus- ja huoneistorekisteristä (RHR), ja MapInfo-ohjelmistolla tehtiin kartta tarkastelualueen rakennuskannan ikäjakaumasta. Teemakarttojen ja maastohavaintojen perusteella laadittiin keskustan eri osa-alueita luonnehtiva aluetyypittely.

Kirkonseudun rakennetun ympäristön arvot paikannettiin kartalle ja niiden arvoperusteet avattiin tekstissä. Paikkatietoaineisto tehtiin MapInfo Pro 12.0 –ohjelmistolla ja luovutettiin tilaajalla, samoin

kuin inventoinnin digitaalinen kuva-aineisto. Kustakin inventointikohteesta laadittiin kirjallinen kuvaus ja tiedot vietiin myös erillisille inventointilomakkeille (Excel-ohjelmajohjais/PDF-formaatti).

2 Rakennetun ympäristön kehitys selvitysalueella ja sen ympäristössä

2.1 Asutuksen kehitys

Kirkonseutu sijaitsee Ylöjärven kylän mailla. Kylään kuuluva Suojanen oli aikoinaan oma yksittäistalokylänsä. Ylöjärven kylä mainitaan jo vuonna 1540 Suomen asutuksen yleisluettelossa. Kylän varhaisesta aluerakenteesta antaa tietoa 1700-luvulla tehdyt isojakokartat (1763, 1818) ja sotilaskartta (Kuninkaan kartasto 1776-1805). Mikkolan kalmiston ja Suojasen tontilla tehtyjen löytöjen perusteella on arvioitu Keijärven länsirannan asutushistorian alkavan jo rautakaudelta. (Jussila, 2011)

Varhainen asutus oli muodostunut ranta-alueille, joissa alavat, hienojakoiset maat oli helppo raivata viljelysmaiksi. Isonjaon aikaan Ylöjärven kylässä olleet kuusi taloa sijaitsivat pareittain kapealla harjuselänteellä. Pappilanniemessä olivat Mikkola nro 1 ja Äijälä nro 4, Kuruntien varrella ensin Siukola nro 2 ja Loila nro 3 ja hieman pohjoisempana Räikkä nro 5 ja Pietilä nro 7. Kaikista pohjoisimpana sijaitsevasta Suojasesta tuli Ylöjärven kylän kantatalo nro 6, mutta se käsiteltiin isossajassa yhdessä viereisen Kuusiston kylän kanssa. (Uudistushakemisto)

Ylöjärven kylän rakenne oli väljä ja kylä taloista vain Mikkola ja Äijälä muuttivat isonjaon seurauksena talon paikkaa. Niiden Pappilanniemessä olleet kylätontit autioituivat 1800-luvun puoliväliin mennessä. Pietilä siirtyi jo 1818 mennessä Räikän vierestä (teknisen keskuksen ja urheilukentän välistä) nykyiselle paikalleen, ja Räikkä viimeistään 1820-luvulla nykyiselle paikalleen. Vuoden 1818 kartan mukaan olisi yksi rakennustontti perustettu jo tuolloin Urkonmäen länsipäähän Mikkolan maille (Urkonmäki). Ylöjärven kylällä isojako saatiin valmiiksi kotipeltojen osalta 1771, ulkotilusten jako kesti vuoteen 1821. (Honka-Hallila, 1996, 21)

Isonjaon aikaisten kylätonttien sijaintia ja nykytilaa on tutkittu tarkemmin vuonna 2011 laaditussa arkeologisessa selvityksessä (Mikroliitti Oy).

Ennen isonjaon päättymistä, ehti Ylöjärven kylästä tulla kirkonkylä. Kappeliseurakunnan puukirkko ja hautausmaa vihittiin käyttöön 1781. Kuruntietä seuraileva kyläasutus pysyi koko 1800-luvun melko muuttumattomana, sillä torpat ja uudistalot perustettiin pääasiassa kylien vanhoille ulkotiluksille. Vuonna 1857 tuli Ala-Äijälästä kappalaisen virkatalo, jonka talouskeskus rakentui entisen Siukolan tontin viereen. Kirkon lähelle, vanhaan kylämaisemaan tuli lisää asutusta, kun käsityöläiset ja maatyöväki rakensivat kallioisille mäenkumpareille mäkitupiaan. Huomattavinta mäkitupalaisasutus oli kuitenkin vanhan Vaasantien varrella ja Hietasmäessä. Soppeenmäen asutuskeskittymästä muodostuikin 1900-luvun alkupuolella kirkonkylää tiiviimpi ja laajempi asutuskeskittymä.

Kirkonseudulle ensimmäinen suunnitelmallinen asuntoalue perustettiin viime sotien jälkeen Pekanhaan ja Urkonmäen ympäristöön, nk. Rotikkoon. Asuinalueella oli tätä ennen ollut harvakseltaan mäkituvista ja torpista itsenäistyneitä tiloja. Rakentaminen ohjautui pitkään haja-asutusalueille, koska kunta ei aktiivisesti tarjonnut rakennusmaata taajama-alueilta. Kirkonseudulle tehtiin muutamia kaavoitussuunnitelmia 1960-luvulla, esimerkkinä Pappilaniemi, mutta tontteja ei myyty järjestelmällisesti ja alue rakentui vasta 1970-luvun puolella kaavamuutoksen myötä. Haaviston alueelle suunniteltiin 1970- ja 1980-luvun vaihteessa pientaloalue, johon tuli aluksi 95 omakotitonttia. Rotikon asuinalueen laajeneminen jatkui 1960-luvulta lähtien, ensin 1968 valmistuneen asemakaavan sekä myöhemmin kaavamuutosten ohjaamana, mm. 1980-luvulla suunniteltiin noin sata omakotitonttia ja saman verran rivitaloasuntoja Haaviston ja Rotikon välimaastoon. Viime vuosikymmeninä pientalovaltainen alue on laajentunut länteen, ja samaan aikaan on täydennysrakentamista tapahtunut Rotikon ja Urkonmäen vanhimpien korttelien sisällä.

Kirkonseudulla siirryttiin tehokkaampaan asutorakentamiseen vuonna 1964, jolloin Siukolan alueelle valmistui 1. kerrostalo, Räikäntornin pistetalo. Seuraavan vuosikymmenen puoliväliin mennessä pistetalon länsipuolelle rakennettiin kymmenen ruutuelementtirunkoista lamellitaloa, joista kolmessa ensimmäisessä (1965-1971) oli sekä kunnan vuokra- että Huurteen työsuhdeasuntoja. Siukolan ja Asemantien alue liike- ja kerrostalorakennuksineen rakentui nykyiseen muotoonsa 1972 tehdyn kaavamuutoksen mukaisena. Toinen, Siukolaa pienempi lamellitaloryhmä rakentui

1970-1980-luvuilla Kuruntien varteen Sillmannin alueelle (nyk. Keihäsmäki). Laaduntien varteen valmistui vuonna 1967 Kirkonseudun ensimmäinen rivitalo. Rivitaloalueita perustettiin 1980-luvulla Suojasen pohjoispuolelle ja Asemantielle, alueet ovat sittemmin laajentuneet. Orkonmäen eteläreunalla on yhtenäinen, kerralla rakennettu 1990-luvun rivitaloalue. Kuruntien ja Suojastenlahden väliin jäävällä Keihäsmäen alueella on nykyään keskenään erityyppistä ja eri-ikäistä rakennuskantaa. Jos ei huomioida vanhoja puutaloja ja muutamaa 1960-luvun rakennusta, on alue rakentunut viimeisen neljän vuosikymmenen kuluessa. (Honka-Hallila, 1996, 338)

Tämän vuosituhannen puolella on kerrostalorakentamista osoitettu vanhojen alueiden sisään tai entisille peltomaille. Uudisrakennusalueet erottuvat sekä modernilla ja tyyllisesti yhtenäisellä arkkitehtuurillaan että aikaisempaa vapaamuotoisemmalla korttelirakenteellaan. Tavallisesti yhdellä alueella on erilaisia talotyyppejä, korttelit on sovitettu maaston muotoihin ja maisematiloihin, tiet usein kaarevia ja talot aseteltu viuhkamaisesti, esimerkkeinä Purorinteentien rivi- ja paritaloalue sekä Keihäsnientien kerros- ja luhtitaloalue, johon sisältyy myös palvelutalo. Kirkonseudun ydinkeskustan maankäyttöratkaisujen pohjaksi järjestettiin vuonna 2011 ydinkeskustan suunnittelukilpailu, voittaneen ehdotuksen laati Arkkitehtitoimisto Harris – Kjisik.

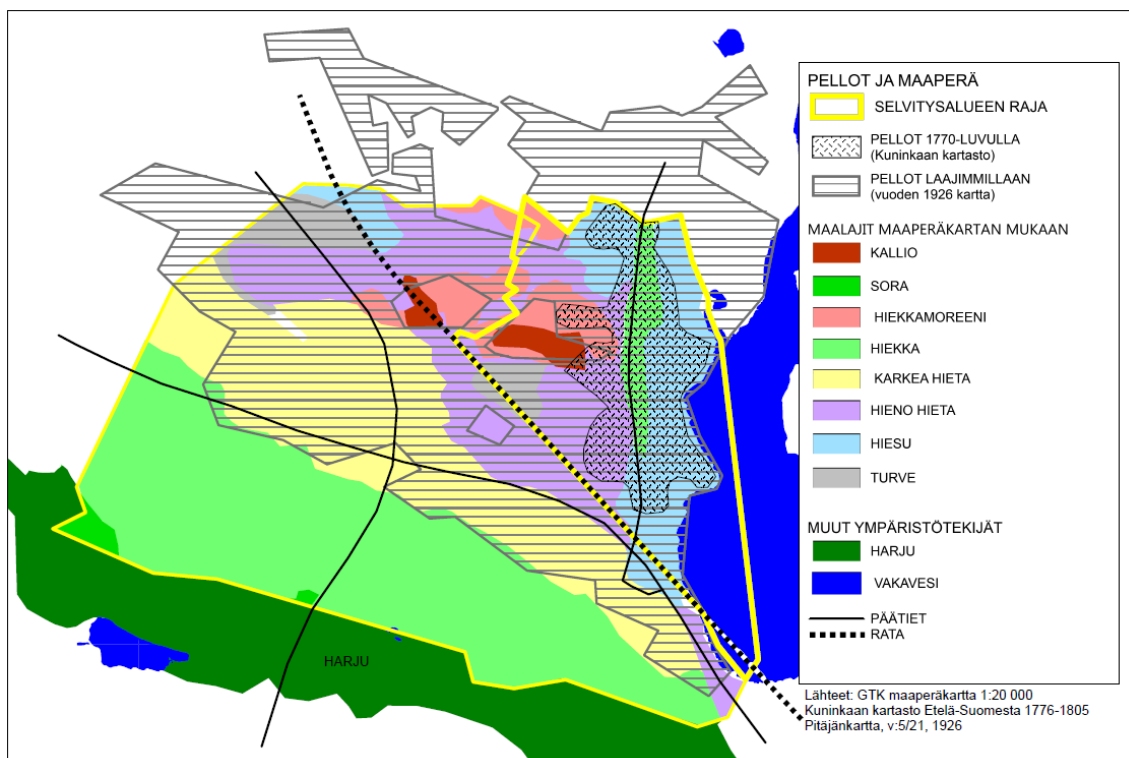

Kuva: Siukolan kerrostaloalueella on ainakin kolmea hieman toisistaan poikkeavaa lamellitalotyyppiä. Taustalla näkyy kerrostaloalueen kanssa samoihin aikoihin rakentunut Pappilanniemen pientaloalue /Kuva Ylöjärven kaupungin valokuvakokoelma

2.2 Viljelymaiseman kehitys

Ylöjärven vanhat kotipellot sijaitsivat Keijärven länsirannalla, kapeaa harjuselännettä ympäröivillä hietamailla, kyläasutuksen välittömässä läheisyydessä. 1700-luvun jälkipuolella viljelykset keskittyivät Kuruntien ympärille Keijärven ja Urkonmäen välille sekä Keijärven eteläpäähän. Peltoalue oli jokseenkin yhtenäinen aina Pappilanniemen kohdilta Tiikonojalle saakka. Ympäristö oli kuitenkin tätä avarampi, koska avoin tila jatkui virtavesiuomia seurailevina niittymaina moreenimäkien ympärillä.

Kun niityt kuivatettiin pelloiksi ja peltoja raivattiin lisää 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa, peltoalueiden pinta-ala moninkertaistui. Selvitysalueen peltopinta-ala oli suurimmillaan 1900-luvun alussa: lähes koko Vaasan- ja Kuruntien välinen alue Keijärven rantojen lisäksi oli viljelykäytössä. 1900-luvun puolivälistä alkaen rakentamispaine lisääntyi voimakkaasti ja peltoja otettiin rakentamiskäyttöön. Nykyään rakentaminen on vallannut käytännössä lähes kaikki peltoalueet Kirkonseudulla. Laajin avoimena maisematilana säilynyt entinen peltoalue löytyy Kuruntien varrelta, kirjaston ja paloaseman väliltä, muutoin viimeiset rakentamattomat peltotilkut ovat puistoina, muina viheralueina tai joutomaina.

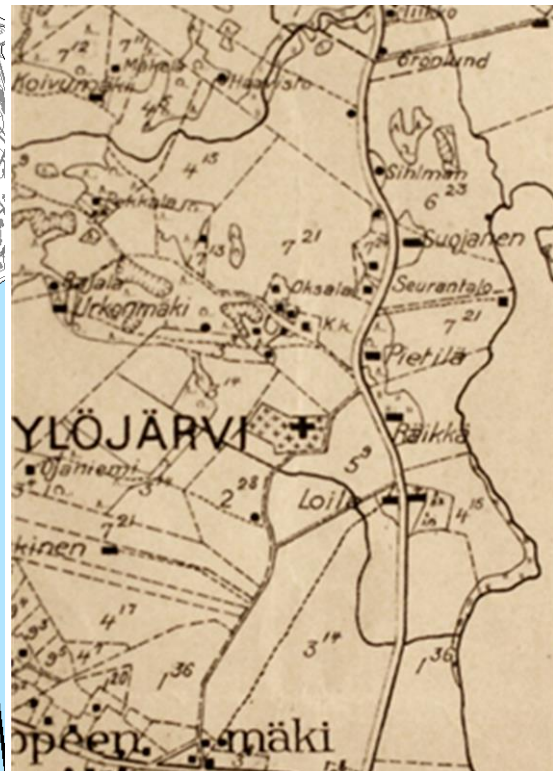
Kuva: Kirkonseudun ja muun osayleiskaavan suunnittelualan maaperä ja pellot 1770-luvun ja 1920-luvun kartan mukaan. Pellot raivattiin hieta- ja hiesumaille. /Selvitystyö Ahola, 2014

2.3 Liikenneympäristön kehitys

Ylöjärven kylä sijaitsi hyvien maaliikenneyhteyksien varrella jo keskiajalla. Yksi varhaisimmista maanteistä oli Hämeestä Pohjanmaalle kulkenut Hämeenkankaan tie, tunnettu myös Kyrönkan-kaantienä, ja Ylöjärvellä Kyröntienä. Tie tuli idästä Pispalan- ja Epilänharjua myöten Teivaalanharjulle ja jatkui siitä Ylöjärvenharjun ja Pinsiönkankaan kautta edelleen Hämeen- ja Pohjankankaalle. Keijärven eteläpäässä tästä yleisestä tiestä haarautunut kulkureitti johti Ylöjärven kylän kyläkeskustan kautta Peräkuntaan (Kuruun) ja Ruovedelle. Asutushistorian, liikennetarpeiden ja topografian perusteella on tien vanhimmat osuudet ajoitettu 1600-luvulle, ja kokonaisuudessaan tie oli käytössä 1700-luvulla; talvitie oikaisi Keijärven kautta. (Pitäjänkartta 1770; Honka-Hallila, 63) Molempien yleisten maanteiden varrella oli kestiekievareita. Kievaritoiminta alkoi Ylöjärven kirkolla jo 1700-luvulla, ja 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa oli kievari vuorotellen Mikkolassa, Suojasella, Pietilässä, Loilalla ja Laadulla. (Honka-Hallila, 68)

Kuva: Kuruntien vanha linjaus merkitty mustalla.
Lähde: Isojakartta 1763; 1818 kartta.

Kuva: Kuruntie 1920-luvulla.
Lähde: Pitäjänkartta, 1926.

Kuruntien vanhaa, käytöstä poistunutta linjausta (katkoviiva) on rakentamattomana säilynyt Pietilän pihapiirissä (mm. vanha portinpaikka).

Alueen 1700-luvun ja 1800-luvun tielinjauksia on tutkittu Ylöjärven keskustan seudun muinaisjäännösinventoinnissa (Timo Jussila, Mikrolitti Oy, 2011).

Kyröntie I. Vaasantie siirrettiin kulkemaan taaja-asutun Soppeenmäen pohjoispuolelle vuonna 1958. Vanha Vaasantie jäi palvelemaan Soppeenmäen sisäistä liikennettä ja se nimettiin keskustan itäosassa Mikkolantieksi ja lännessä Soppeentieksi. Soppeenmäen ja Kirkonseudun välissä kulkeva maantie erotti keskuksia toisistaan entistä enemmän, kun Uusi Vaasantie laajennettiin nelikaistaiseksi vuonna 1994. (Honka-Hallila, 1998, 144.) Alue pirstaloitui lisää, kun Tampereelta Parakanon ja Seinäjoelle kulkeva rautatie rakennettiin 1960-70 -luvulla ja Uusi-Kuruntie (kantatie 65) 2000-luvulla. (Peruskartta 1960 ja 1975, Ylöjärven opaskartta 2011).

2.4 Hallinto- ja palveluympäristön kehitys

Ylöjärvi kuului keskiajalla Suur-Pirkkalaan, jolla tarkoitetaan entistä Ylä-Satakunnan pitäjää. Alue käsitti yli puolet nykyisestä Pirkkanmaasta. Suur-Pirkkala alkoi jakaantua jo varhain, kun uusia seurakuntia ja myöhemmin kuntia erotettiin sen alueesta. 1300-luvulla erosivat Vesilahti (sisältäen nykyisen Lempäälän) ja Kangasala, 1600-luvulla Messukylä (nykyinen Tampere). Ylöjärvi itsenäistyi kunnallisasetuksen myötä vuonna 1869. Kaupungiksi Ylöjärvi julistautui vuonna 2004.

Seurakunnallisesti Ylöjärvi kuului keskiajalla Pirkkalan seurakuntaan ja vuodesta 1639 Harjun kappeliseurakuntaan. Matka Peräkunnasta lähimpään kirkkoon oli pitkä ja ylöjärveläiset vaativat oman kirkon rakentamista. Ylöjärven eli Peräkunnan kappeliseurakunta perustettiin vuonna 1779. Seurakunta rakensi oman kirkon vuosina 1780-1781 Ylöjärven kylän keskustaan Kuruntien läheisyyteen. Omaksi seurakunnakseen Ylöjärvi erkaantui vuonna 1900. (Teivas, 2004, 10)

Ylöjärven kunta osti 1932 yhdysviljelyksessä olleet Räikän, Loilan ja Siukolan tilat Ylöjärven kyläkeskuksen alueelta ja sijoitti niihin kunnan toimintoja. Kunnan kokouksia oli siihen asti pidetty papin väentuvassa (nyk. seurakuntatalo), Vanhassa koulussa ja kylän suurimmissa taloissa sekä Saurion seurantalolla. Räikän pirttirakennus oli ensimmäinen (1933-1953) pidempiaikainen kunnan toimipaikka, 1950-luvun alussa Räikän päärakennus kunnostettiin kunnan virastotaloksi ja 1970-luvun alussa rakennettiin Räikän talon ympärille moderni tasakattoinen virasto-kirjasto-liiketalo -rakennusryhmä. Vuonna 2005 valmistui nykyinen kaupungintalo (arkkitehtitoimisto Helamaa/Heiskanen Oy). (Honka-Hallila, 1998, 29-34)

Ensimmäinen kunnallinen kansakoulu perustettiin Kirkonseudulle 1888. Sitä ennen, vuosina 1882-85, toimi Krankkulassa valmistava tyttökoulu. Viime sotien jälkeisille suurille ikäluokille rakennettu Ylöjärven koulukeskus oli keskustan ensimmäinen kivirakenteinen julkinen rakennus. Koulutalo valmistui Soppeenmäkeen 1952, ja sen viereen rakennettiin Kansalaiskoulu 1957. Yhteiskoulu sai oman talon 1961 ja lukion tilat valmistuivat 1967 (Moision koulu). Kunnan varhaisiin tehtäviin kuului myös köyhäinhoito. Ylöjärvelle perustettiin 1920-luvulla ensimmäiset hoitolaitokset. Lastenkoti avattiin kunnalle ostetussa entisessä Saurion seurantalossa ja kunnalliskodiksi muutettiin Tiuravuoren tilan päärakennus. Kunnalliset palvelut sijoituivat kohtuullisen laajalle alueelle. (Honka-Hallila, 1996, 87, 234, 451)

Kuva: Vanha koulu

Kuva: Uusi kirjastotalo

Ylöjärvellä kaupallisten palvelujen kehitystä rajoitti pitkään Tampereen kaupungin läheisyys. Vaikutus näkyi vielä viime sotien jälkeenkin erikoisliikkeiden ja pankkien vähyytenä. Yleisvähittäiskauppoja Kirkonseudulla oli ollut jo 1800-luvun lopulta lähtien, yhtenä pitkäaikaisemmista Oksasen liike Suojasen lähellä Kuruntien varressa. Lähellä sijaitsevassa Krankkulassa oli Ylöjärven Osuuskassan ensimmäinen toimipiste. Ylöjärven postitoimisto sijoitettiin Räikälle 1894. Kun Kuruntietä 1950-luvulla oikaistiin, siirtyivät liikkeet uuden tien varteen. Osuuskassa rakennutti 1962 uuden toimitalon Räikän eteläpuolelle. Taloon tuli pankin lisäksi apteekki, kauppa, parturi-kampaamo ja baari. Seuraavan parin vuosikymmenen aikana kirkonseutua kehitettiin kuntakeskukseksi ja kirkon eteläpuolelle osoitettiin tiivistä asutusta sekä kaupallisia palveluita. Uudet palvelut sijoitettiin monikäyttöisiin rakennuksiin, kuten kunnan hallintoaukion laidalla olevaan virasto-posti-ravintola -rakennukseen (1972) ja Asemantien virasto-myymlähalli -rakennukseen (1985). Kaurasmäen liikekeskus syntyi 1980-luvulla Kirkonseudun pohjoisosaan, jonne oli 1970-luvulta lähtien ohjattu tiivistä pien- ja rivitaloasutusta. Alueelle tuli päivittäistavara- ja muita liiketiloja. Uusin kaupan alue

on rakentunut Kaurasmäen ja Asemantien välille Haavistoon risteykseen, jonne 2006-07 valmistui myymälähalli ja liike-tavaratalo (Liikekulmat). (Honka-Hallila, 1996, 358-365)

Soppeenmäki ohitti Kirkonseudun kaupallisten palvelujen valikoimallaan 1900-luvun jälkipuolella. Voiman risteuksen kaupallinen volyymi kasvoi, kun Osuusliike Voima avasi paikalla uuden ison E-hallin 1967. Pääpostin ja Osuuspankin toimipisteet siirtyivät kirkon läheltä risteykseen rakennettuun Ylöjärven liikekeskus Oy:n taloon 1980-luvulla, saman vuosikymmenen aikana Soppeenmäkeen tuli lisää erikoisliikkeitä. (Honka-Hallila, 1996, 364)

Uuden-Kuruntien risteykseen syntyi Elovainion palvelu- ja kauppakeskittymä 2000-luvulla, ja se lisäsi merkittävästi Ylöjärven kaupallisten palveluiden tarjontaa ja vähensi tarvetta asioida Tampereella. Elovainion kauppakeskittymän myötä Ylöjärvelle on muodostunut kolmas keskusta. Soppeenmäki on profiloitunut pien- ja erikoisliikkeiden liikekeskustana ja Kirkonseutu hallinnollisten ja julkisten palvelujen keskustana.

3 Rakennetun ympäristön nykytila

3.1 Ylöjärven kaupunkikeskusta

Selvitysalueena oleva Kirkonseutu on osa Ylöjärven kaupunkikeskustaa, sitä puolittavien liikenneväylien pohjoispuolelle jäävää aluetta.

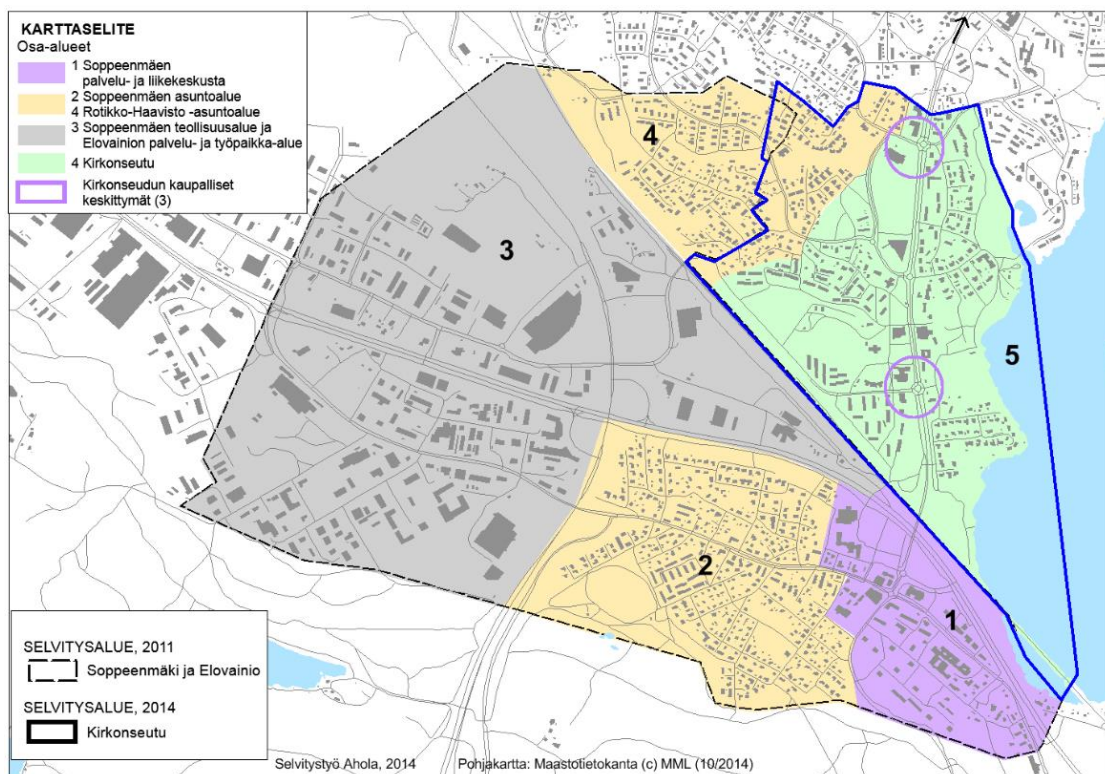
Ylöjärven kaupunkikeskustasta on rajattavissa erilaisia toiminnallisia osa-alueita, jotka ovat myös syntyhistorialtaan sekä rakennuskannan ikäjakauman ja ajallisen kerroksisuuden suhteen erilaisia. Kirkonseutu liitettiin nyt osaksi vuoden 2011 kulttuuriympäristöselvityksessä (Ahola, A-Insinöörit) laadittua osa-aluekuvausta. Numerointi ja kartta uudistettiin näiltä osin. Kokonaisuuden hahmottamiseksi kerrataan alkuun lyhyesti myös osa-alueiden 1-4 kuvaukset, ja sen jälkeen keskitytään Kirkonseudun (5) nykytilan ja luonteen kuvaukseen.

Rakennetun ympäristön ajallinen kerroksisuus ja tyypilliset piirteet osa-alueittain

1. **Soppeenmäen liikekeskusta** on rakentunut noin sadan vuoden kuluessa, ja saman ajan ovat alueen kaupalliset palvelut sijainneet vanhan Vaasantien ja Kuruntien risteyksessä. Keskustan rakennuskanta on uudistunut eikä vanhoja liikerakennuksia ole säilynyt. Rakennukset ovat 1960- ja 70-luvuilta, jolloin palvelu- ja liikekeskusta laajeni Mikkolan vanhan tilakeskuksen ympärille, sekä 1980- ja 90-luvuilta, kun keskusta-alue uudistui maantieristeyksen länsipuolelta. Keskustan pääkatu, Mikkolantie/Soppeentie, kulkee oikomisista ja leventämisistä huolimatta edelleen kutakuinkin vanhan kulkureitin, Kyröntien (vanha Vaasantie) paikalla.
2. **Soppeenmäen asuntoalueet** keskittyvät vanhan maantien ylä- ja alapuolisille rinteille. Tienvärsikylässä tapahtui alueellista laajentumista jälleenrakennuskaudella, 1940- ja 50-luvuilla, ja uudelleen 1970-luvulla. Rakentaminen palasi 1980-luvulla maantien varteen, ja vanhan kylävaiheen puutalot väistyivät rivitalojen tietä. Nykyisestä rakennuskannasta suurin osa on 1970- ja 80-luvuilta sekä 1950-luvulta. Kokonaisuutena Soppeenmäen vanhinta asuinalueita on voimakkaasti täydennys- ja uudisrakennettu eivätkä aikakaudelta säilyneet rakennukset enää muodosta miljööllisiä kokonaisuuksia. Rakennustavaltaan yhtenäisimpinä ovat säilyneet 1900-luvun keskivaiheilla ja jälkipuolella muodostetut asuntoalueet sekä usein vain korttelin kokoiset vanhemman alueen sisälle kaavoitetut osa-alueet. Uusin asuntoalue on rakentunut vanhan Vaasantien ja harjun välille, keskustan itäpuolelle. Se jatkaa harjun kupeille rakentuneille taajamille, kuten Ylöjärvelle, tyypillistä nauhamaista yhdyskuntarakennetta.
3. **Soppeenmäen teollisuusalue** on rakentunut vaiheittain viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana. Alue on nykyään pinta-alaltaan Soppeenmäen keskusta-alueita suurempi. Rakentaminen alkoi entisiltä soranottoalueilta ja on 2000-luvulla laajentunut viljelymaille Vaasantien ja radan väliin. **Elovainion palvelu- ja työpaikka-alue** on rakentunut tämän vuosikymmenen puolella. Alueelle on tullut päivittäistavaran suuryksikkö sekä muita kaupan tiloja. Liikerakennusten lisäksi alueelle rakentuneet uudet kunnalliset liikuntaharrastetilat, liikuntakeskus ja jäähalli, kuin myös rakenteilla oleva koulutuskeskus tukevat Soppeenmäen ja Kirkonseudun kehittämistä yhtenäisemmäksi keskusta-alueeksi. Elovainion kauppakeskittymän myötä Ylöjärvelle on muodostunut kolmas keskusta.
4. **Rotikon pientaloalueet** selvitysalueen pohjoiskulmassa liittyvät kirkonseudun Haaviston ja Urkonmäen asuinalueisiin. Rotikontanhuon ja Pekanhaan ympäristössä on jäljellä kohtuullisesti rakennusaikaansa edustava jälleenrakennuskauden taloryhmä. Sen sisällä ja ympärillä tapahtui täydennysrakentamista 1960- ja 70-luvuilla sekä uudelleen 1990- ja 2000-luvuilla. Tiikononjan pohjoispuolella sijaitseva asuntoalue rakentui 1980-luvulla.

Ylöjärven ydinkeskustan osayleiskaavan muutos - Kirkonseutu

5. **Kirkonseutu** on keskusta-alueen vanhinta kulttuuriympäristöä. Keijärven länsirannan suunnassa kulkevan pienen harjuselänteen asutushistoria alkaa viimeistään keskiajalta. Seitsemän kantatalon kyläkeskus oli ryhmittynyt viljelysmaiden keskelle Kurun eli Peräkunnantie varteen. Kirkko on ollut kunnan suurimpiin kyliin lukeutuneen Ylöjärven arvorakennuksena ja maamerkkinä, nykyisellä paikalla, aina 1780-luvulta lähtien. Ylöjärven kunnan hallinnollinen keskus rakentui kirkkoa vastapäätä Räikän kantatalon maille 1930-luvun alusta lähtien. Korttelin kehityskaari heijastuu kolmen eri aikakauden rakennuksissa. Ensimmäinen talonpoikaiskyläyhteisön rakennustavasta poikkeava suunnitelmallinen asutus rakentui Rotikkoon – Urkonmäen ja Pekanhaan reunamille - jälleenrakennuskaudella, 1940- ja 50-luvuilla. Taaja asutus laajeni seuraavina vuosikymmeninä Ylöjärven kylän reunamilla, saavuttaen välillä myös vanhan kyläkeskustan, mutta kokonaisvaltaisempi muutos Kuruntien vanhan asutuksen ympärillä alkoi 1980-luvulla, ensin Urkonmäellä, ja 1990-luvulta lähtien Kuruntietä ympäröivillä pelloilla sekä tien ja Keijärven väliin jäävällä alueella. Nyt tämän vuosituhannen toteutettu palvelu- ja asuntorakentaminen on rohkealla arkkitehtuurillaan viemässä kirkonseutua yhä selkeämmin kaupunkimaisempaan suuntaan. Rakennustavaltaan yhtenäisimpinä ovat säilyneet 1970-luvulla ja sen jälkeen muodostetut asuntoalueet, sitä vanhemmat ovat voimakkaasti täydennys- ja korjausrakennettuina muuttuneet epäyhtenäisiksi. Kirkonseudun aikaisemmasta, väljästä ja hajanaisesta laajentumisesta johtuen on kirkonseudulle, Kuruntien varteen syntynyt **kolme pientä erillistä palvelukeskittymää**: Asematie, Lähdevainiontien risteys ja Kauraslaakso (jää kartan ulkopuolelle).

Kuva: Selvitysalueen toiminnalliset osa-alueet vuonna 2014. / Pohjakarttana Maastotietokanta © Maanmittauslaitos (14.10.2014)

Ylöjärven ydinkeskustan osayleiskaavan muutos - Kirkonseutu

Kuvat: Näkymiä Kirkonseudun kulkuväyliltä ja muuttuvista ympäristöistä.

Ylinnä näkymä kirkon edestä portin yli hallintokortteliin, jossa Räikän talo ja uusi kaupungintalo.

Keskellä vasemmalla on harjuselänteellä sijaitseva Suojasen talo esimerkkinä kantatalojen päärakennuksista ja niihin liittyvästä puistomaisesta vehreydestä. Keskellä oikealla on uutta, perinteistä poikkeavaa, värikästä ja modernia asuntorakentamista vanhalla peltoaukealla.

Alhaalla vasemmalla näkymä Siukolan asuntoalueelle, jossa on käynnistynyt 1970-luvun kerrostaloalueen uudistuminen: väripaneelit hajottavat elementtitalojen ruutu- tai nauhaikkunajulkisivuja. Alla oikealla on Kuruntien hallitsevaa suoraa vanhan peltoaukean reunalla, taustalla Lähdevainiontien palvelukeskittymä.

3.2 Kirkonseudun kaupunkikuva

Kirkonseutu on muutamaa entistä rakentamatonta peltolohkoa ja viheralueina olevia Keijärven rantoja lukuun ottamatta rakennettua ympäristöä. Alueen pohjois- ja länsiosat ovat Haaviston ja Rotikon pientalovaltaisten asuntoalueiden ajallisesti kerroksellisia reunavyöhykkeitä, jotka ovat 1980-luvulla lähtien laajentuneet aluerakentamisen periaatteella, vaihtelevalla rakeisuudella, idemmäksi peltoalueilla ja vanhan asutuksen lomaan. Eteläosaa hallitsee hallintokortteli kirkko- ja virastorakennuksineen sekä 1960-70-luku kerros- ja pientaloalueineen. Alueen koilliskulma on kohtuullisen nuorta ja tiivistä asuntorakentamista, joka myötäilee maaston muotoja. Tämän vuosituhannen puolella on irrottauduttu pitkään vallalla olleesta matalasta, vaakalinjaisesta rakentamisesta.

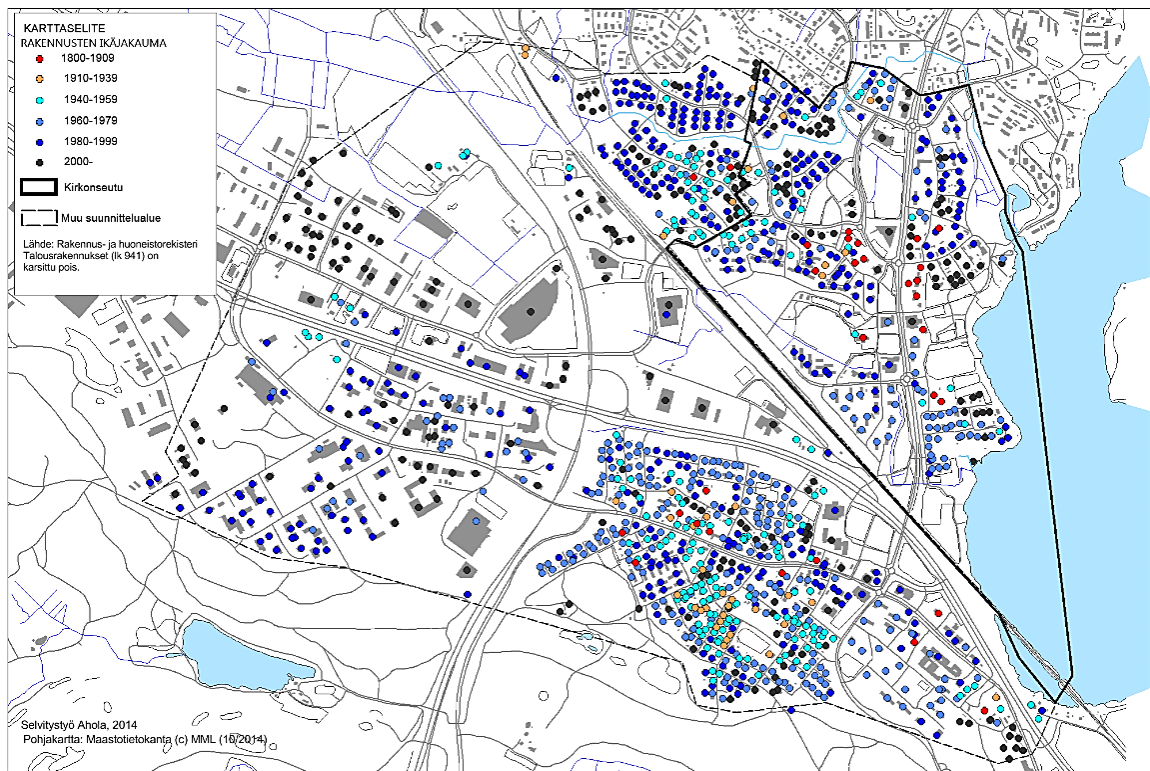
Kuruntie on vanha ympäristökijä ja Kirkonseudun kaupunkimaisemalle leimaa antava. Tie vahvistaa Keijärven länsirannalla maiseman vahvaa pohjois-etelän suuntautuneisuutta. Tiehen 1950-luvulla tehty oikaisu muutti kylän sisäisiä maisematiloja ja vähensi järven maisemallista merkitystä. Kiertoliittymillä ja suojateiden kohdille tehdyillä hidastetyssyillä, pyöräteillä ja puuistutuksilla on tietä viime aikoina uudistettu kadunomaiseksi, mutta ohikulkutiemäinen liikenneväylä ehti puolen vuosisadan aikana vaikuttaa merkittävästi alueen maankäyttöön, siinä kuin myös pitkään jatkunut maatalous ja kunnan asema merkittävänä maanomistajana. Tiehen tukeutuva Kirkonseutu muistuttaa nauhataajamaa myös siltä osin, että taaja-asutulla alueella, Kuruntien varrella on useampi pieni palvelukeskittymä, joista yksikään ei ole kehittynyt vastaavaksi liikekeskustaksi kuin Kuruntien risteuksen seutu Soppeenmäessä. Kirkon koillispuolella on satoja vuosia sijainnut risteyskohta, joskin teiden paikat ovat ajan myötä vaihdelleet. Tällä Kuruntien Rotikontien ja Koivuniementien risteyskohdalla on siis erityinen paikkaan sidottu kulttuurihistoriallinen merkitys, vaikka rakennetussa ympäristössä on tapahtunut muutoksia moneen kertaan.

Maisemallisia **maamerkkejä** ovat kirkon lisäksi kaupungintalo ja kirjasto sekä muuta ympäristöä korkeammalle nousevat Vanha koulu ja uudet modernit kerrostalot peltoaukean reunalla. Hallintokeskus hahmottuu hyvin uudistuneen aukion ja katutilan uudistuksen jälkeen. Kirkon näkyvyyttä kaupunkitilassa on palautettu Keskuspuistossa tehdyin puistohoidollisin toimenpitein, mutta matalat virastorakennukset puiston molemmin puolin kaventavat näkymälinjoja Kuruntieltä kirkolle. Vanha kirkonkylän puukoulu ja Räikän talo ovat tärkeitä myös historiallisina, kirkonseudun vaiheista kertovina rakennuksina.

Luonnonelementeistä harju on Ylöjärven ydinkeskustan taajamakuvan taustana. Ylöjärvenharjun merkitys maisemakuvassa oli voimakkaimmillaan laajojen peltoalueiden aikana, jolloin se näkyi peltojen yli esteettä massiivisena elementtinä horisontissa. Nykyään harju vesitorneineen ja radiomastoineen hahmottuu hyvin mm. saavuttaessa Tampereen suunnalta Vaasantietä pitkin tai Kirkonseudulta tultaessa Kuruntien päätteensä. Toinen asutushistoriankin kannalta keskeinen luonnonelementti, Keijärvi, näkyy vain paikoin Kuruntielle tai etelässä valtatie ja rautatie takaa.

Ylöjärven Kirkonseutu on muuttunut voimakkaasti viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana. Menneiden vuosisatojen maaseutumaisema on käytännössä hävinnyt. Vanhoista rintapelloista on jäljellä palasia rannalla Pappilan ja Pietilä ympäristössä. Selvitysalueen vanhimpia kulttuurihistoriallisia **aikakerroksia** edustavat kylätonteilla maankäytön historiallisen jatkuvuuden merkkeinä säilyneet vanhat puutalot pihapiireineen eli Pietilä, Suojanen, Räikkä ja Pappila. Muuttuneen ympäristön sisään jääneet kohteet olisi kytkettävissä nykyistä selkeämmin toisiinsa perustamalla vanhaa Kuruntietä seuraileva kävelytie harjun itäreunalle. Tien vanhaa asutusta ja maastonmuotoja myötäilevää tienlinjausta on säilynyt vain pätkittäin Kuruntien itäpuolella, Pappilan ja Suojasen luona.

Ylöjärven ydinkeskustan osayleiskaavan muutos - Kirkonseutu

Kartta 3: Kirkonseudun ja muun kaava-alueen rakennuskannan ikäjakauma. Kirkonseudulla vanhinta rakennuskantaa edustavat kirkko ja pappila sekä talonpoikaisyhdistyksen säilyneet pihapiirit Kuruntien varrella ja Urkonmäen seudulla. 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta peräisin olevin rakennuksin Näiden pienten keskittymien ulkopuolelle jää yksittäisiä ennen talvisotaa rakennettuja pientaloja. Kirkonseudulla taajama kasvoi 1970-luvulta lähtien laajentamalla vanhempien ydinalueiden ympärillä, suunta kääntyi 1990-luvulla, ja tämän vuosittain laajentamalla kirkonseudun ydinkeskustaa on kehitetty kaupunkimaisen rakentamisen suuntaan. Kartta on suurempana selvityksen liitteenä. / Pohjakarttana Maastotietokanta © Maanmittauslaitos (käytetty 14.10.2014)

3.3 Kirkonseudun aluetyypittely

Lukuun sisältyvässä kartassa on tyyppitely alueen luonteen, rakennustyyppien ja rakennusajankohdan kannalta erityistä luonnetta omaavia osa-alueita. Tyyppittely antaa yleiskuvan Kirkonseudun keskusta-alueen rakenteesta.

Kuva: Ylöjärven Kirkonseudun aluetyypit vuonna 2014. Selvitystyö Ahola / Pohjakarttana Maastotietokanta © Maanmittauslaitos (käytetty 14.10.2014)

3.4 Inventoidut osa-alueet

Kirkonseudulla täydennettiin rakennusinventointia moderni eli vuoden 1940 jälkeen rakennettujen rakennusten osalta. Edellisen luvun aluetyypittelykartta antaa tietoa siitä, minkä ikäistä ja tyyppistä rakennettua ympäristöä Kirkonseudulta tänä päivänä löytyy. Aluetyypittelyn ja maastohavaintojen perusteella alueelta inventoitiin kaksi asuinkorttelialuetta sekä kaksi yksittäistä rakennusta. Julkisuontoisista rakennuksista jäi inventoinnin ulkopuolella eläinlääkäriin asuin- ja vastaanottotilat käsittävä pientalo (rhr 1969) Lähdevainiontien varrelta. Talon säilyneisyyttä ja arkkitehtuurin edustavuutta 1960-luvun omakotitalona on hyvä selvittää inventoinnilla asemakaavatyön yhteydessä.

Karttakuvissa pohjakarttana Maastotietokanta © Maanmittauslaitos (käytetty 14.10.2014)

ASUINKORTTELIT

Seuraavat asuinkorttelikokonaisuudet ovat rakentuneet rakennustyyppiltään ja perusmassoitellutaan yhtenäiseen tapaan, joko alkuperäistä tai muutosasemakaavaa toteuttaen.

1960- ja 1970-luku: Siukola

Kuva: Julkisivujen osalta uudistettu 1960-luvun lamellitalo sekä sen perässä Räikäntorni.

Kuvaus

Kirkonseudulla siirryttiin tehokkaampaan asuitorakentamiseen vuonna 1964, jolloin Siukolan alueelle valmistui 1. kerrostalo I. Räikäntornin pistetalo (luku 4, nro 27). Seuraavan vuosikymmenen puoliväliin mennessä pistetalon länsipuolelle rakennettiin kymmenen ruutuelementtirunkoista lamellitaloa, joista kolmessa ensimmäisessä (1965-1971) oli sekä kunnan vuokra- että Huurteen työsuhteasuntoja. Siukolan alue rakentui lopulta 1972 vahvistetun kaavamuutoksen mukaisesti. Alkuperäinen, 1. rakennuskaavassa (1968) ollut suunnitelma oli väljempi, ja siitä toteutui alueen sisäänkäynti eli Asemantie lähiökeskuksineen, Kuruntien kaksi lamellia sekä asumasolua kiertävä liikenneväylä. Kaavamuutoksessa siirryttiin porrastetusti avoimen laakson reunaa seuranneesta lamellitalorivistöstä suorakulmaista ruudukkoa noudattavaan rakentamiseen ja nostettiin kerrostalojen kerroskorkeutta. Keskeinen viheralue supistui ja korttelin sisään rakennettiin ajotie ja autojen parkitusalue. Alueen Kuruntien puoleisella reunalla sijaitsevat lamellit valmistuivat 1965-1971, ja loput 1973-76, jälkimmäisen rakennusvaiheen aikaan rakennettiin myös Asemantien alussa oleva liikerakennus (1975). Myöhemmin aluetta on täydennysrakennettu 1988 ja 1997 valmistuneilla lamellitaloilla.

Merkitys

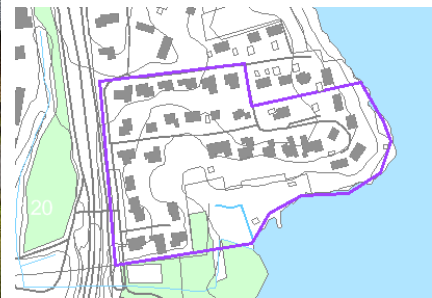
Siukolaan 1960- ja 70-luvulla rakennettu kerrostaloalue kuvastaa Ylöjärven kuntakeskuksessa aikaa, jolloin siirryttiin tehokkaampaan asuitorakentamiseen. Alueella on rakentamisajankohdan henkeen toteutettuja ruutuelementtitaloja, jotka Räikäntornin pistetaloa lukuun ottamatta ovat kolmikerroksisia, ainakin kolmea hieman toisistaan poikkeavaa lamellitalotyyppiä. Yleisin kattomuoto on loiva harjakatto umpipäädyin sekä rungon ulkopuolelle kantavien pieliseinien varaan tehdyt parveketornit, mutta Asemantien puoleisella alueella on parvekkeita tehty myös rungon ulkopuolisina

ja konsolikannatuksella sekä kattoja tasapäädyillä (loiva pulpetti tai harja). Osassa taloista on fasadeihin lisätty nauhamaisuutta ikkunoiden välisillä värillisillä verhouskentillä. Alueen alkuperäinen ilme on uudistumassa talojen peruskorjauksissa käytettyjen uusien värien, julkisivuihin lisättyjen yksityiskohtien ja osittain pintamateriaalien vaihtumisen myötä.

1970-luku: Pappilanniemi

Kuva: Pappilanniemen pientaloaluetta Äijäntien varrella.

Kuvaus

Pappilaniemessä asuinkorttelit ovat rakentuneet pääasiassa ajanjaksolla 1972-78, vuonna 1972 vahvistetun kaavan mukaisesti. Tätä ennen niemeen oli rakennettu kaksi 1950-luvun pientaloa sekä yksi 1960-luvun talo, jotka ovat edelleen jäljellä. Uutta rakentamista alueelle tuli Lukkarintielle vuonna 2003 laaditun pientalokaavan jälkeen.

Alueen 1970-luvun omakotitalot edustavat aikansa teollista pientalovalmistajien tyyppituotantoa. Suosittiin matalaa maanpintoja myötäilevää arkkitehtuuria, ns. atriumtyyppisiä taloja, yhdessä tassossa asumista. Julkisivuissa korostettiin vaakasuuntaisuutta. Yksittäiset ikkunat olivat korkeuttaan leveämpiä ja ne sijoitettiin usein nauhamaisiin ryhmiin. Talot ovat pääasiassa erivärisiä tiilitaloja, mutta alueella on myös taloja, joissa pysty- tai vaakalaudoituksella on tehty koko julkisivu. Rinteisiin rakennettuihin taloihin liitettiin osittain maanpäällinen kellarikerros. Taloihin on tehty erilaisia katto-remontteja, joissa katon muoto on vaihtunut tasakatosta harja- tai aumakattoon; on myös alkupe räisiä loivaharjaisia pientaloja. Taloihin on myös lisärakennettu katoksia sisäänkäyntien suojaksi.

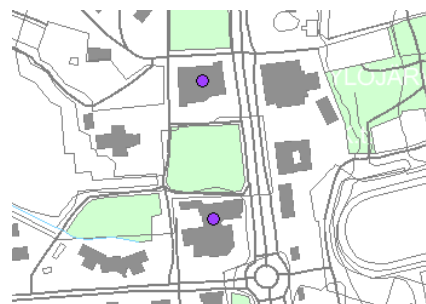
Merkitys

Kuvastaa 1970-luvulla rakennettuna asuinkorttelialueena Kirkonseudun rakentamisen vaiheita. Sisältää yksittäisiä julkisivuiltaan melko autenttisia säilyneitä asuinrakennuksia, mutta kokonaisuutena alueen rakennuskanta on kuitenkin kirjava. Tilanne juontaa sekä alkuperäisestä kerroskorkeutta rajaavasta, mutta talovariaatioita sallineesta rakentamisesta että myöhemmin tehdyistä muutokorjauksista ja alueen laajentumisesta.

HALLINTO- JA KIRKOLLISTEN RAKENNUSTEN KORTTELI

1970- ja 80-luku: Seurakuntatalo ja virastokeskus

Kuva: Seurakuntakeskus, etualalla laajennusosa.

Kuva: Entinen virastokeskus Keskuspuiston eteläreunalla.

Kuvaus

Kirkon edustalla oleva Keskuspuisto rajautuu Kuruntiehen sekä kahteen matalaan laatikkomaiseen rakennukseen, seurakuntakeskukseen ja virastotaloon. Jälkimmäinen on v. 1986 rakennettu vaalea tiiliverhoitu virasto- ja liikerakennus, joka edustaa eräänlaista hybriditaloa, sillä kokonaisuus sisälsi alussa valtion virastoja, kunnanvaltuuston istuntosalin sekä liiketiloja. Rakennuksen monikäyttöisyys näkyy myös muodonannossa ja sen synnyttäminä piha-alueina. Kiinteistö Oy Ylöjärven virastokeskus –nimisen rakennushankkeen arkkitehtisuunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Antti Tähtinen Ky /Olli Tapio Tampereelta. Nykyään talossa on poliisi, toimistotiloja ja päivittäistavara-kauppa (Sale). Kaupungin kokous- ja toimistotilat ovat siirtyneet uuteen kaupungintaloon. Virastokeskuksen vaihtelevan kokoisiin ikkunoin jäsennelty julkisivu avautuu puistoon päin. Rakennuksen muut julkisivut ovat muurimaisia eivätkä synnytä arkkitehtonisesti korkealaatuista ympäristöä.

Seurakuntakeskus valmistui v. 1976, suunnittelijana Arkkitehtitoimisto Pekka Ilveskoski ja Kump. ja urakoitsijana Rakennusliike Anttila Oy, molemmat Tampereelta. Rakennushanke toteutettiin poikkeusluvalla, koska alueella ei ollut asemakaavaa. Talon alle jäi vanha Kuruntiestä haarautunut tie kirkolle. Alkuperäisten suunnitelmien mukaan salista ja kahviopuolelta avautuivat ikkunat Keskuspuiston suuntaan. Tasakatoinen rakennus tehtiin betonirunkoisena, sokkeli oli maalattua betonia, verhous julkisivutiiltä ja ikkunanauhoissa puuritiilit. Tasakatolla olevien kupoli-ikkunoiden kautta tuli luonnonvaloa syvärunkoisen talon sisäosiin. Seurakuntakeskus oli pääasiassa yksikerroksinen, salissa on pieni korkeampi osa.

Tasakatoinen rakennus on yleisilmeeltään matala ja sen julkisivujäsentely korostaa vaakalinjaisuutta. Hautausmaan suuntaan avautuva, seinälinjaltaan porrastettu julkisivu jäi 2009 alkaneen

lisärakentamisen (kerrosala n. 790 m²) yhteydessä laajennusosan sisään. Rakennuksen väritystä ja julkisivumateriaaleja uudistettiin lisärakentamisen yhteydessä. Rakennuksessa toimii kirkkoheranvirasto, taloustoimisto ja muut työntekijöiden toimitilat, lisäksi on seurakuntasali, kahvio ja keittiö sekä muita kokoontumistiloja.

Merkitys

Hallinto- ja kirkollisten rakennusten korttelit rakennuksineen kuvastavat Ylöjärven kaupunkikeskustan rakentamisen vaiheita. Alueen rakennuskanta on rakentunut pitkän ajan kuluessa ja käsittää erityyppisiä ja erilaista rakentamisen tapaa edustavia rakennuksia. Seurakuntatalo ja entinen virastotalo eivät lukeudu kortteleiden rakennushistoriallisesti tai kaupunkikuvallisesti vaikuttavimpiin rakennuksiin. Rakennukset asettuvat Keskuspuistoa rajaaviksi rakennuksiksi, ja ne tukevat kirkkoympäristössä alueen pitkään jatkunutta julkisten palvelujen käyttötarkoitusta, mutta tämä toiminnan sijoittumisen jatkuvuusarvo voi toteutua uusissakin rakennuksissa.

4 Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt

Inventoinnin kohdealueella laaja-alaiset maatalouskulttuurin synnyttämät maisemahistorialliset arvot ovat keskustarakenteen tiivistymisen myötä lähes kadonneet. Arvokkaat miljööt ovat pienialaisia aluekokonaisuuksia ja pihapiirejä arvorakennuksineen.

Arvokkaiksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi valittiin ne alueet, pihapiirit ja yksittäiset rakennukset, joilla inventoinnin perustella on historiallisia tai visuaalisia arvoja. Niiden säilyminen kaupunkikuvassa ylläpitää keskustan historiallista ja ajallista kerroksisuutta sekä rakennetun ympäristön monipuolisuutta.

4.1 Valintaperusteet ja luokitus

Valintaperusteet

Rakennetun ympäristön kohteiden valinnassa painotettiin seuraavia perusteita:

- o harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus)
- o historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus)
- o aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus)
- o alkuperäistä tai sitä vastaavan maankäytön, rakennuksen käyttötarkoituksen, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys)
- o merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus) tai
- o näkyvissä olevat eri aikakausien maisematilat, rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät maankäytön, rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).

Arvoluokitus

Kohdekuvauksiin liittyvää kolmijakoista arvoluokitusta käyttämällä huomio kiinnitetään arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen kulttuurihistoriallisten arvojen perusteisiin, joista on tiivistelmä kohdekuvausten yhteydessä.

Arvoluokitus on kolmijakoinen:

- RH Rakennushistorialliset ja arkkitehtoniset arvot
- H Historialliset arvot (asutus-, talous-, sivistys-, aate- ja/tai sosiaalhistoriallista painoarvoa)
- Y Ympäristö- ja kaupunkikuvalliset arvot

4.2 Kohdeluettelo

Kirkonseudun päivitys- ja täydennysinventoinnin pohjalta tehty luettelo erityisesti yleiskaavassa kohde tai aluetasolla tarkasteltaviksi valituista kohteista sisältää 15 kpl inventoinnin valintakriteerit täyttäneitä kohteita, joista 1 on alueita ja 14 kohteita. Kohdekartassa on pistemäisesti merkittyihin kohteisiin saatettu liittää myös aluerajaus, pihapiiri tai viheralue, jonka arvioitiin olevan kohteen kulttuurihistoriallisen luonteen kannalta tärkeä ja siksi myös muutoksille herkkä alue.

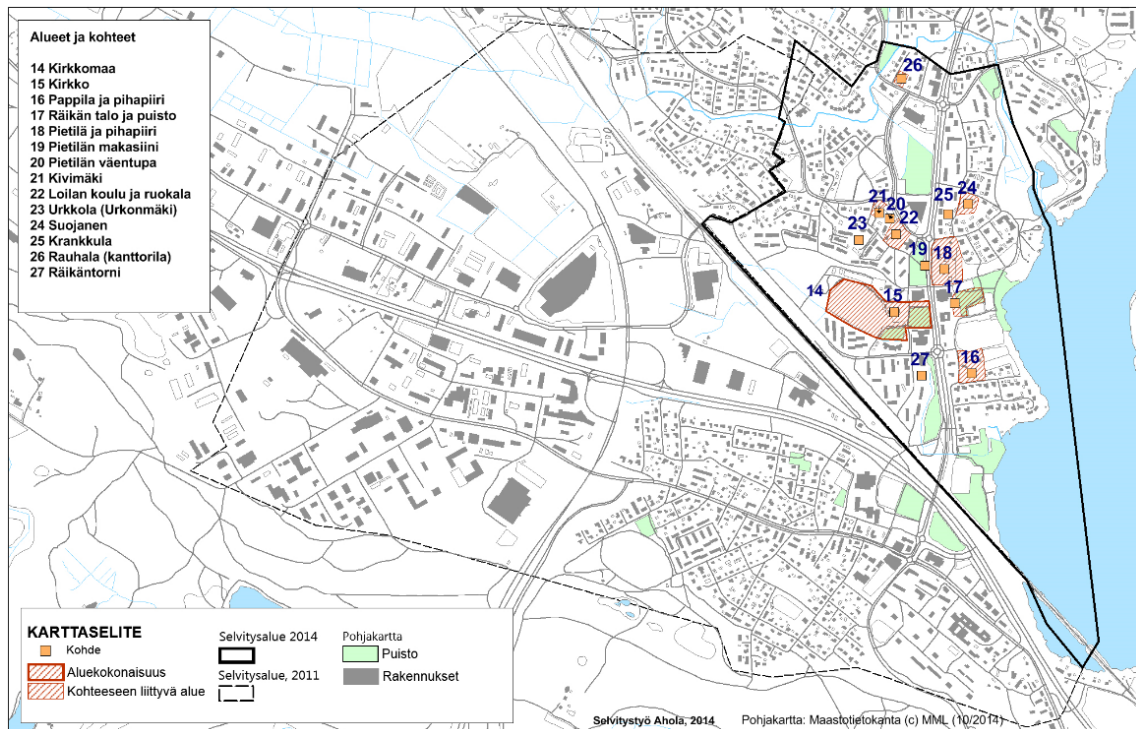
Vuoden 2011 kulttuuriympäristöraportin (Ahola ja A-Insinöörit) kohdenumerointi päättyi numeroon 13, Kirkonseudulla kohdenumerointi jatkaa siitä.

Nro	Nimi	arvoluokitus
14.	Kirkkomaa (ruumishuone ja kiviaita)	H, Y, RH
15.	Kirkko	H, RH, Y
16.	Pappila ja pihapiiri	H, Y, RH
17.	Räikän talo ja puisto	H, Y, RH
18.	Pietilä ja pihapiiri	H, RH, Y
19.	Pietilän makasiini	RH, Y
20.	Pietilän väentupa	RH
21.	Kiviniemi	Y, RH
22.	Vanha koulu ja asuinrakennus	H, RH, Y
23.	Urkkola (Urkonmäki)	RH
24.	Suojanen	H, RH, Y
25.	Krankkula (Grankulla)	RH, Y
26.	Rauhala (kanttorila)	Y, H
27.	Räikäntorni	Y

Luettelosta ja kohdekuvauksista on jätetty pois modernin inventoinnin kohteet Räikäntien varrelta, koska niistä tehty inventointi valmistui vuonna 2013. Tämä Räikäntien alueen kulttuuriympäristöselvitys (Seija Hirviniemi) oli luonteeltaan totaali-inventointi, minkä vuoksi sen yhteydessä inventoitiin myös rakennuksia, joilla inventoijan tekemien johtopäätösten mukaan ei ole erityisiä paikallis-, rakennushistoriallisia eikä kaupunkikuvallisia arvoja. Raportin mukaan ainoa arvokohde oli Räikän talo, muita inventoituja kohteita olivat: Perusturvakeskus (virastotalo, 1972), Tekninen virasto (Osuuskassa, 1961), Ryhti-grilli (1976, 1995) ja Taksiasema (1980) sekä Musiikkiopisto eli entinen Terveystalo (1949-50), joka valmistui 1949-50 Mannerheimin Lastensuojeluliiton TT2 – terveystalotyypin piirustuksilla. Inventointiin sisältyi myös nykyinen, vuonna 2004 valmistunut kaupungintalo, jonka kulttuurihistoriallisia arvoja ei rakennuksen nuoren iän vuoksi ole arvioitu.

Yksi vuoden 2001 inventointiin kuulunut aluekohde eli Pietilä ja Kärpänmäen kulttuuriympäristö on jätetty pois alueella ja ympäristössä tapahtuneiden muutosten laajuuden vuoksi. Sen sijaan kaikki alueelta inventoidut kohteet (nro:t 19-20, 22-23) ovat mukana ja yksi alueeseen sisällytynyt rakennus on mukana itsenäisenä kohteena. Tämä Pietilän väentupa (21) oli inventoitu osana Pietilän kiinteistöä, mutta sijaitsee tilan pihapiirin ulkopuolella. Vuonna 2001 inventoiduista kohteista oli purettu Pietilän hirsirunkoinen riihi (myöhemmin kanala) ja lautarunkoinen lato-kuivuri.

Luettelosta on jätetty pois myös edellä luvussa 3.4 yhteydessä esitellyistä modernin rakennuskannan inventointiin (2014) sisällyneen alueet ja kohteet, koska ne ympäristöllisen ja historiallisen luonteensa perusteella arvioitiin ilmentävän ensisijaisesti yleisiä rakentamisen tendenssejä 1970- ja 80-luvuilla eikä siinä luokassakaan enää erityisen autenttisine taikka todistusvoimaisina. Kyseessä ovat kohteet: Papinniemen alue, Siukolan alue, Virastokeskus (1986) ja Seurakuntakeskus (1976).

Kartta 4: Selvitysalueen arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Aluekokonaisuudet sekä kohteisiin liittyvät alueet ovat muutoksille herkkiä ja kestävät vain erittäin huolellisesti kulttuuriympäristöön sovitettuja muutoksia. Kartta on suurempana selvityksen liitteenä. / Pohjakarttana Maastotietokanta © Maanmittauslaitos (käytetty 14.10.2014)

14 Kirkkomaa

Ilmiö:	Kirkollinen; hautausmaa
Arvot:	Historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokas kirkkoympäristö, jossa on myös rakennushistoriallisia arvoja omaava ruumishuone (Y, H, RH)
Suositus:	Kiviaita on ikänsä puolesta kirkkolain nojalla suojeltava rakennelma. Suojelutavoitteet on hyvä osoittaa myös asemakaavassa. Kirkon ja Kuruntien välinen Keskuspuisto on arvokas puoliavoin viheralue kirkon ja hallintoaukion välissä.
Perusteet:	Kirkko ja sen vieressä sijaitseva vanha hautausmaa ovat paikkakunnan historian kannalta ja kaupunkikuvallisesti arvokas kokonaisuus.

Kuvaus

Aluekokonaisuuteen kuuluu kirkko ja hautausmaa ja sen vanhinta osaa ja kirkkopihaa rajaava kiviaita sekä kirkon luoteisnurkalla oleva vanha, edelleen käytössä oleva ruumishuone. Kirkko sijaitsee loivalla, kallioisella kumpareella Kuruun johtavan tien länsipuolella, vastapäätä kunnan hallintoaukiota. Kirkon ja Kuruntien välissä on Keskuspuisto, joka rajautuu pohjoisreunaltaan 1970-luvun puolivälissä rakennettuun ja myöhemmin laajennettuun seurakuntakeskukseen (ennen keltatiilinen, nyt vaalea). Kirkolle on vanhastaan kuljettu viistosti koillisesta, mutta sisääntulon luonnetta muutti vanhan tien kohdalle rakennettu seurakuntakeskus sekä kirkon viereen tehty iso pysäköintialue. Vanha tie jatkui ennen kirkon ohitsea etelään Soppeenmäelle. Pysäköintialueen perällä on punatiilinen huoltorakennus 1990-luvun vaihteesta sekä hirsirakenteinen kahvila. Hautausmaa rajautuu etelässä Asemantien rivitaloalueeseen sekä liikerakennuksiin, pohjoisreunalla kulkee kevyen liikenteen väylä.

Ylöjärven hautausmaa perustettiin ja vihittiin käyttöön 1781 heti ensimmäisen kappelikirkon valmistuttua. Hautausmaa aidattiin kiviaidalla 1860. Nykyisen kirkkopuiston (kirkon eteläpuolella) paikalla ollut vanha hautausmaa jäi piirilääkärin vaatimuksesta pois käytöstä 1890-luvun alussa, se erotettiin vankalla puuaidalla hautausmaan läntisestä osasta, jossa hautauksia edelleen jatkettiin. Hautausmaata laajennettiin ensin suorakulmaisesti länteen ja laajennuksen ympäri tehtiin kiviaita. Uusi hautausmaa otettiin käyttöön 1894. Hautausmaata laajennettiin myös 1900-luvun alkupuolella, ja seuraavan kerran 1943 ja 1960-luvulla. Laajennusten yhteydessä osa kiviaidoista on jäänyt täyttömaiden alle.

Hautausmaan portin kohdalla ollut läpikäytävä eli porttirakennus siirrettiin hirsaidan purkamisen yhteydessä 1860-luvun alkupuolella nykyisen ruumishuoneen paikalle työkaluvarastoksi. Rakennusinventointitietojen mukaan aumakattoinen ruumishuone on 1800-luvulta. Uuneilla lämmitettävä leikkaushuone tehtiin rakennuksen nurkkaan 1933. Varasto-osaan myöhemmin tehdyllä oviparilla muutettiin tila läpiajettavaksi. Viimeisimmässä muutoksessa leikkaushuoneesta tehtiin jäähyväishuone ja ruumishuone muutettiin kokonaan kylmiökksi.

Hautausmaan hoitoon oli alettu kiinnittää huomiota 1900-luvun alkupuolella ja vuonna 1912 pyydettiin lääninpuutarhurilta suunnitelma istutuksista. Hautausmaata kiersi jo 1930-luvulla koivurivistö. Alueen laajentuessa istutettiin hautausmaalle pihitakuksia, joita on myös vanhalla osalla. Kirkon ympärille kasvoi 1900-luvun kuluessa rehevä puistomainen hautausmaa, myös kirkon ja kunnaviraston väliin, entiselle peltomaalle, istutettiin puisto.

15 Kirkko

- Ilmiö:** Kirkollinen; kirkko
- Arvot:** Historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja ympäristöllisesti arvokas kirkkorakennus (H, RH, Y)
- Suositus:** Kirkko on ikänsä puolesta kirkkolain nojalla suojeltu kohde, mikä on syytä merkitä myös kaavaan.
- Perusteet:** Kirkko on hyvin säilynyt länsitornillinen ristikirkko vuodelta 1850. Se on Ylöjärven historiallisia arvorakennuksia, joka muodostaa yhdessä hallintoaukion rakennusten kanssa kaupunkikuvallisesti merkittävän kokonaisuuden. Kirkko on Kirkonseudun historiallinen avainrakennus.

Kuva: Ylöjärven puukirkko, oikealla seurakuntakeskus.

Kuvaus

Kirkko sijaitsee loivalla kallioisella kumpareella, noin 100 metriä Kuruntien länsipuolella, hallintoaukiota vastapäätä. Kirkkoa ympäröi hautausmaa, jonka vanhin osa on perustettu 1781. Samana vuonna oli rakennettu silloisen kappeliseurakunnan ensimmäinen kirkko, joka tuhoutui tulipalossa 1842, vain viinikellari säilyi. Uusi kirkko rakennettiin vuosina 1848-50 intendentinkonttorin hyväksymillä piirustuksilla, jotka oli tehnyt A.F. Granstedt virastonjohtaja arkkitehti E. Lohrmanin johdolla. Kirkon rakennustöitä johti Mikael (Mikko) Roos, joka teki myös saarnastuolin. Kirkko vihittiin 3.11.1850. Ulkolaudoitus tehtiin 1851 ja maalattiin seuraavana kesänä keltaiseksi valkoisin yksityiskohdin. Vuonna 1878 eteläisen oven eteen tehtiin kiviportaati ja 1886 myös länsi- ja pohjoisoville. Kirkon ulkoasu on säilynyt ennallaan, sisätiloja on uudistettu erinäisiä kertoja, viimeksi tehty restaurointi valmistui 1997. Tällöin parannettiin kirkon lämpöeristystä sekä suoritettiin sisä- ja ulkopuolen maalaus. Tämän vaiheen suunnittelijana toimi arkkitehti Lasse Kosunen. Kirkon päänukat on uusittu 1927, ja vuoden 1963 korjausten jälkeen ainakin osittain useampaan kertaan.

Kirkkorakennus on salvattu hirrestä ja se on tyypiltään keskeiskirkko, jonka keskiosassa on särmiäkäs kupoli ja länsivarren päässä kellotorni, jonka yläosaan suunniteltu kello toteutettiin vain maalamalla kellotaulu ja viisarit; myös osa ikkunoista on nk. valeikkunoita. Kirkon vesikate on tehty päänuksista, kivijalka on rapattua luonnonkivimuurausta ja seinät verhoiltu leveällä vaakalautoituksella.

16 Pappilan pihapiiri

- Ilmiö:** Seurakunnallinen: virkatalot
- Arvot:** Historiallisesti, ympäristöllisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas pappilamiljö (H, Y, RH)
- Suositus:** Pappilan päärakennus ja pihapiiri esitetään suojeltavaksi ensisijaisesti maankäyttö- ja rakennuslain nojalla. Paikan vanhoja vaalittavia ympäristöelementtejä ovat eduspihan puukuja ja näkymä pappilasta järvelle.
- Perusteet:** Pappilaksi 1860 rakennetussa päärakennuksessa on korjausten tuomaa kerroksellisuutta, mutta edelleen on myös jäljellä rakennusajankohdalle tunnusomaista jäsentelyä. Pihamiljöön kannalta tärkeä entinen väentuparakennus on menettänyt enemmän rakennushistoriallista autenttisuuttaan. Rakennusparilla on myönteistä vaikutusta muutoin modernin ja lyhyellä aikavälillä rakentuneen kirkonseudun hallintokeskustan kaupunkikuvaan.

Kuva: Pappilan vanha päärakennus.

Kuvaus

Pappila sijaitsee kapean harjuselänteen reunalla Kuruntien itäpuolella. Tontin pohjoispuolella on Räikän urheilukenttä ja etelässä Pappilanniemen pientaloalue. Puutarha ja sen itäpuolella vielä rakentamattomana oleva vanha peltolohko viettävät Keijärven rantaan. Pappilan edestä kulkeva Loilantie pohjautuu vanhaan Kuruntiehen. Eduspihalla on yksittäisiä puistopuita ja lyhyt lehmuskujanne päärakennuksen eteen. Talon eteläpuolella on pensailta reunustettu kivipenger. Alapihassa on 1949 rakennettu sauna- ja pesutuparakennus, joka on nykyisin autotallina. Sen yläpuolella Loilantien penkassa on kiviseinäinen maakellari. Tontin pohjoisreunalla, puutarhan keskellä on 1950-luvulla suntion asunnoksi rakennettu pientalo. Pappilan päärakennus ja vanha seurakuntatalo (väentupa) ovat edelleen seurakunnan toimitiloina, molemmat on kunnostettu käytettäväksi seurakunnan toiminnassa sekä vuokrattavina juhlatiloina. Pappilan vanhat maatalousrakennukset on purettu ennen 1970-luvun puoliväliä. Vuoden 1893 rakennusluettelo antaa hyvän kuvan pappilan sen aikaisesta pihapiiristä: päärakennus, pirttirakennus, ruoka-aitta, ratasliiteri, kellari, halkovaja, talli, navetta, keittohuone, jyvääitta, sauna, sikohuone, paririihi, luuva ja kolme riihilatoa.

Ylöjärvi oli ollut vuodesta 1779 oma kappeliseurakuntansa, mutta sillä oli aina vuoteen 1839 yhtenäinen kappalainen Harjun kappelin kanssa. Jälkimmäisen lakkautuksen jälkeen kappalaispappilaksi ostettiin Ylöjärven kirkolta Ala-Äijälän tila, jonne kappalainen muutti vuonna 1859. Uuteen kappalaispuustelliin liitettiin vaihtokaupalla jonkin verran lisämaata Loilan ja Siukolan omistajalta. Puustelliin kuului peltoa, metsää ja laidunmaata sekä kolme torppaa. Äijälän vanha kylätontti oli sijainnut nykyisessä Pappilanniemessä, mutta Ylöjärven historian mukaan pappila perustettiin Äijälän uudelle tontille, Siukolan ja Loilan vanhojen kylätonttien viereen Kuruntien mutkaan. Paikalle siirrettiin vanha paritupapohjainen rakennus, jossa oli asuinpirtti, pakari, porstua ja porstuanperäkamari; eli entinen väentupa. Sen rinnalle rakennettiin vuonna 1860 päärakennus, johon tuli sali, kolme kamaria, keittiö, porstua ja eteinen sekä kaksi ullakkokamaria. Kappalaispappilan päärakennuksen urakoi ylöjärveläinen Axel Söderman.

Vanha pappilarakennus on pitkä harjakattoinen hirsitalo, jossa on kivi- ja betoniperustus, vyöhykeinen lautavuoraus ja betonitiilikatto. Pappilan päärakennus sai lautavuorauksen 1870-luvun

alussa, jolloin sitä myös jatkettiin huoneella ja ruokahuoneella. Seuraava laajempi korjaustyö tehtiin seurakunnan itsenäistyttyä 1895. Pappilan rakennusryhmä kunnostettiin nyt kirkkoherraa varten. Päärakennusta jatkettiin vuoteen 1900 mennessä kolmella huoneella ja piikakamarilla, myös huonejärjestystä muutettiin, taloon vedettiin järvestä vesijohto ja sisäkattoja somistettiin koristemaalauksin kansliassa ja salissa. Huonejako koki muutoksia vielä 1950-luvulla, arkistoholvi rakennettiin 1930-luvulla. Rakennuksen julkisivuista on jossakin vaiheessa poistettu koristeelliset räystäskon-solit. Ikkunoiden vuorilaudat on uusittu ilman alkuperäisiä koristemuotoja, myös ulko-ovet on uusittu ja vanha pieniruutuisin lasein somistettu umpikuisti on korvattu kahden sisäänkäynnin kuistilla, jonka päällä on parveke.

Vanha väentuparakennus on harjakattoinen hirsitalo, jossa on lohkokiviperustus, vyöhykkeinen lautavuoraus ja betonitiilikatto. Väentuvan ulkoasu muuttui vuonna 1898 tehdyissä korjauksissa, kun sitä korotettiin, hirsiseinät vuorattiin ja rakennuksen pihanpuoleiseen seinään tehtiin kolme ikkunaa ja vanhat ikkunat suurennettiin kolmiruutuisiksi (T-karmi). Avoimen kuistin tilalle tehtiin umpikuisti. Väentuvassa on pappilan tavoin uudistettu myös huonejärjestystä, erityisesti 1940-luvun lopulla, kun rakennus muutettiin seurakuntataloksi. Viimeisin uudistus on tehty 1995. Talosta on uusittu ikkunat ja ovet, pohjoissivulle on rakennettu invaluiska.

17 Räikän talo ja puisto

Ilmiö:	Asutus, hallinto: kantatalo, kunnantalo
Arvot:	Historiallisesti, ympäristöllisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas kantatalon päärakennuksesta kunnantaloiksi muutettu 1800-luvun alkupuolen hirsitalo puiston reunalla (H, Y, RH)
Suositus:	Räikän talo esitetään suojeltavaksi ensisijaisesti maankäyttö- ja rakennuslain nojalla. Paikan vanhoja vaalittavia ympäristöelementtejä ovat talon rantarinteen viheralue ja näkymä talolta järvelle.
Perusteet:	Räikkä oli kylän vanhoja kantataloja ja siirtynyt hieman etelämpää nykyiselle paikalleen viimeistään 1820-luvulla, jolloin tilakeskuksesta jäljellä oleva kookas hirsitalo rakennettiin. Rakennus on ulkoisista muutoksista huolimatta säilyttänyt rakennushistoriallisia piirteitään ja ajallista tunnistettavuutta. Vuosikymmeniä kunnantalon toimineella rakennuksella on paikallishistoriallista merkittävyyttä. Nykyään puutalo on osa eri-ikäisistä rakennuksista koostuvaa hallintokeskusta.

Kuva: Räikän puistoa rantaan viettävässä rinteessä. **Kuva:** Räikän talo ja kaupungintalo.

Kuvaus

Räikkä sijaitsee samalla kapealla harjuselänteellä kuin muutkin jäljellä olevat Ylöjärven kylän vanhat historialliset talot, Pietilä, Pappila ja Suojanen. Räikän kantatalon vanhin tunnettu tonttimaaja sijaitsi teknisen palvelukeskuksen ja urheilukentän välissä. Räikän talo on osa hallintokorttelialueita, jonka eteläreunalla on vuoden 1972 virastotalo, nykyinen perusturvakeskus, ja pohjoisreunalla arkkitehtuurikilpailun tuloksena vuonna 2005 valmistunut 1. kaupungintalo; Ylöjärvestä oli tullut edellisenä vuonna kaupunki. Räikän alapuolella rantaan viettävässä rinteessä on nurmipintainen puistoalue, jossa on vapaamuotoisesti eri-ikäisiä ja -lajisia lehti- ja havupuita. Puiston paikalla sijaitsi 1800-lopulla, Af Forsellesien aikaan laaja puutarha. Nykyinen puistoalue perustuu pitkälti 1960-luvun kunnostustöihin, joita tehtiin urheilukentän rakentamisen yhteydessä. Puutarhan alkuperäisestä ilmeestä ei ole tarkempaa tietoa.

Ylöjärven kunnan omistukseen 1932 tehdyllä kaupalla siirtynyt Räikän tilan päärakennus vapautui edellisiltä omistajilta 1940-luvun lopulla, ja 1950-luvun alussa talo kunnostettiin kunnan virastotaloksi. Sen ympärille rakennettiin 1970-luvun alussa moderni tasakattoinen virasto-kirjasto-liiketalo –rakennusryhmä, josta kirjasto ja 2. rakennusvaiheen virastorakennus on purettu. Jäljellä oleva virastotalo (1972) on arkkitehti Touko Saaren suunnittelema. Rakennusta on laajennettu 1994. Julkisviuissa on uudistettu pintamateriaaleja. Kunnan Teknisenä virastona toiminut 1960-luvun alun kivitalo rakennettiin alun pitäen Ylöjärven Osuuskassan pankki- ja liikerakennukseksi, suunnittelijana arkkitehti Taito Uusitalo. Talon ulkoarkkitehtuuriin on luotu uutta ilmettä viimeisissä 2000-luvun remonteissa.

Räikän talouskeskus oli siirretty nykyiselle paikalleen viimeistään vuonna 1825, jolloin valmistui nykyinen Räikän talo. Ylöjärven historia esittää rakennuksen yhtenä ensimmäisistä talonpoikaisista

maataloista, jonne päärakennus rakennettiin tavallista kookkaampana, empiretyylinen ja karoliinista pohjakaavaa käyttäen. Räikän pihapiiristä ei ole jäljellä muita rakennuksia. Vanha päärakennus on syvärunkoinen ja lähes kaksikerroksinen. Todennäköisesti rakennuksen vanhimpia säilyneitä erityispiirteitä ovat empiretyylin suosimat listoin korostetut umpiräystäät sekä lunetti- eli puolikaari-ikkunat, joista takafasadissa olleet on kunnan omistusaikana korvattu suorakaideikkunoilla. Samalta, rannanpuoleiselta sivulta on purettu avoterassi, joka näkyi 1932 vuoden valokuvassa. Tienpuoleisessa julkisivussa ollut lasikuisti sekä rannan puolelta avoveranta purettiin 1950-luvun alussa, kun rakennus muutettiin kunnanvirastoksi. Talon kellaritilan käyttötarkoituks muutokset näkyvät kivijalassa materiaalimuutoksena (betoni). Talon ulko-ovet ja kuusiruutuiset ikkunat on uusittu. Talon käyttöaste väheni uuden virastotalon valmistuttua 2005.

18 Pietilän pihapiiri

Ilmiö:	Asutus, maatalous: kantatalo
Arvot:	Asutushistoriallisesti, rakennushistoriallisesti ja ympäristöllisesti arvokas maatalon pihapiiri rakennuksineen (H, RH, Y)
Suositus:	Päärakennus ja pihapiiri esitetään suojeltavaksi ensisijaisesti maankäyttö- ja rakennuslain nojalla. Paikan vanhoja vaalittavia ympäristöelementtejä ovat puistomainen pihapiiri ja näkymä talolta järvelle.
Perusteet:	Pietilä on Ylöjärven vanhoja kantataloja ja sijainnut nykyisellä paikallaan iso-jaosta lähtien. Kookas puutalo edustaa 1900-luvun alun rakennusmestari-suunnittelua. Se kuuluu Ylöjärven keskustan tyyllisesti yhtenäiseen kantatalojen rakennusryhmään. Jugendvaikutteisen rakennuksen julkisivuihin ei ole tehty merkittäviä muutoksia, ja talon arkkitehtuuri on säilynyt hyvin aikaansa edustavana. Kuruntiehen rajautuvalla tontilla on rakennushistoriallisesti edustava, puistomainen pihapiiri, jossa monipuolinen, rakennushistoriallisilta piirteiltään hyvin säilyneet tuotanto-, aitta- ja muut piharakennukset muodostavat rakennushistoriallisesti edustavan, alueen vanhasta rakennusperinteestä ja kirkonseudun vanhasta maankäytöstä kertovan pihakokonaisuuden.

Kuva: Pietilän päärakennus.

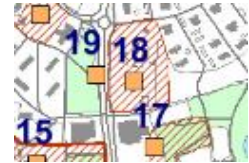
Kuva: Pietilän pihatie aitan ja navetan välissä.

Kuvaus

Pietilä sijaitsee Kuruntie varrella, samalla kapealla harjuselänteellä kuin muutkin jäljellä olevat vanhat historialliset talot Räikkä, Suojanen ja Pappila. Nykyiselle paikalle taluskeskus on siirtynyt hiekan etelämpää viimeistään 1800-luvun alusta. Pietilä on yksityisessä asutuskäytössä, maatalous on loppunut. Taluskeskusta ympäröineiden peltomaisemien tilalla on kerrostalokortteleita ja uusi kookas kirjastotalo. Aivan taloa vastapäätä, Kuruntien toisella puolella on puistoksi perustettua entistä peltoa. Pietilän rakennukset jäävät kesäisin tonttia reunustavan puuston ja pensaiden taakse piiloon, rakennukset näkyvät paremmin rantapuiston suunnalta.

Pietilän päärakennus on perimätiedon mukaan rakennettu 1878 vanhan isäntäparin syytinkirakennukseksi ja kestikievariksi. Myöhemmin talossa toimi koulu muutaman vuoden ennen kansakoulutalon valmistumista 1988. Rakennuksen nykyinen ulkoasu palautuu vuosina 1917-18 tehtyyn peruskorjaukseen, jonka yhteydessä rakennusta sekä jatkettiin molemmista päistä, hirsitalon ulkovooraus muutettiin, kattoa nostettiin ja uudet ikkunat tehtiin jugend-tyyliin. Samoihin aikoihin uudistettiin päärakennuksia muissakin kirkonseudun kantataloissa (Mikkola, Suojanen nro 25) ja rakennettiin pitkälti samanlainen talo Mikkolasta erotetulle Urkonmäelle (nro 24). Nämä kookkaat hirsirunkoiset lautavuoratut asuinrakennukset edustavat rakennusajankohtana suosittua jugendia. Pietilässä talon julkisivut ovat säästyneet suuremmilta muutoksilta, uudempaa kerrostumaa ovat 1980-luvulla tehdyt ullakkoikkunat ja uusitut ulko-ovet. Talon viimeisin ulkomaalaus on tehty 2011. Rakennuksen pitkää hahmoa rikastuttavat symmetrisesti asetellut poikkipäädtyt koristelaudoituksiin ja kuistiratkaisut.

Pihapiiri on rakentunut pitkänomaiseksi kapean harjuselänteen muotoa mukaillen, esimerkiksi kiviseinäinen navettarakennus (1892, 1912) on päärakennuksen kanssa samassa linjassa. Päärakennuksen ja Kuruntien väliin jäävän eduspuhan reunalla on hirsi- ja lautarakenteinen vinkkelirakennus, jossa on hirrestä salvotut aittahuoneet ja lautarunkoinen liiteripuoli sekä jääkellari ja autotallit, jälkimmäiset lisätty 1985. Keihäsnientien reunalla, pihatien alkupäässä sijaitseva puutalo on rakennettu paikalla olleesta hirsirakenteisesta ladosta (1879) puutarhurin asuinrakennukseksi vuonna 1949. Kiviperustainen talo on vuorattu rimalaudoituksella ja katettu betonitiilillä. Talo on edelleen asutuskäytössä ja on säilyttänyt ulkoasussaan sotien jälkeiselle rakentamiselle tyyppillistä ilmettä.

19 Pietilän makasiini

Ilmiö:	Maatalous: varistorakennus
Arvot:	Rakennushistoriallisia ja ympäristöllisiä arvoja omaava 1800-luvun makasiiniaitta (RH, Y)
Suositus:	Pietilän makasiinia esitetään suojeltavaksi ensisijaisesti maankäyttö- ja rakennuslain nojalla
Perusteet:	Nykyisellä paikallaan, Kuruntien varrella säilynyt Pietilän vanha viljamakasiini on ulkoasultaan ja sisätiloiltaan hyvin säilynyt ja nousee avoimesta ympäristöstä yhdeksi pääväylän kiintopisteeksi.

Kuva: Pietilän makasiini, taustalla Pietilä.
Kuva otettu Rotikontieltä.

Kuva: Makasiini ja kevyenliikenteen väyläksi muutettu Rotikontien alkupää. (Google StreetView, 2011)

Kuvaus

Viljamakasiini sijaitsee Kuruntien reunassa Pietilän talouskeskusta vastapäätä. Se sijaitsi alun perinkin Kuruntien länsipuolella, mutta siirrettiin uuden tielinjauksen alta noin 1953 nykyiselle paikalleen, hieman kauemmaksi Pietilän talosta. Siirron yhteydessä vuonna 1859 rakennetun aitan hirsiseinät vuorattiin vaakalaudoituksella. Perustus on betonia ja kate betonitiiltä. Sisätiloissa on laarit kahdessa kerroksessa. Ovi ja listoitukset ovat vanhat. Kevyenliikenteen väylä on nostettu makasiinin edessä perustusta korkeammalle.

20 Pietilän väentupa

- Ilmiö:** Asutus: maatyöväen asuinrakennus
- Arvot:** Rakennushistoriallisia arvoja omaava hirsinen työväen asuinrakennus ja sen ulkorakennus (RH)
- Suositus:** Kaavoituksessa alueen ensisijainen käyttötarkoitus on nykyinen maankäyttö. Esitetään harkittavaksi korjausrakentamista tarkentavia kaavamääräyksiä asemakaavaan tai rakennustapaohjeeseen.
- Perusteet:** Vanhan koulun vieressä sijaitsevat iäkkäät puutalot ovat tiivistyvässä keskustassa tärkeitä ympäristön historiallisen monipuolisuuden kannalta, ja käyttöön palautettuina ja tonttien reunavyöhykkeiden maisemasuunnittelulla nostettavissa kaupunkikuvaa rikastuttaviksi tekijöiksi.

Kuvat: Tyhjillään oleva Pietilän väentuparakennus ja ulkorakennus

Kuvaus

Kärpänmäki on kylän vanhoja tilattomien asuinalueita, jonne 1888 rakennettiin kunnan ensimmäinen kansakoulu. Mäkialue ympäröivine peltomaineen on muuttunut viime vuosina tapahtuneen asunto-, palvelu- ja katurakentamisen seurauksena. Mäellä perinteisen kyläympäristön hahmottaminen on vaikeutunut ja maisemallinen yhteys Pietilän suuntaan on alkuperäisen pellon ja kylätien sijaan nyt puoliavoimen puiston ja kevyenliikenteenväyläksi muuttuneen Rotikontien varassa. Yksittäisissä kohteissa, kuten Pietilän entisessä väentuvassa, rakennushistorialliset piirteet ovat säilyneet, joskin käytön puute heikentää vaatimattoman puutalon kuntoa ja ympäristöä. Harjakattoisessa talossa on betonitiilikatto, yhtenäinen rimalaudoitus, kuusiruutuiset ikkunat luukkujen alla ja betonilla vahvistettu kivilatomus perustuksena. Kahden perheen asuinrakennuksena toiminut rakennus on pohjatyypiltään paritupa, myöhemmin siinä asui mm. karjakko. Talon vieressä on hirsinen lautarunkoinen ulkorakennus arviolta 1900-luvun alkupuolelta. Siinä on ollut liiteri ja sauna.

21 Kiviniemi

- Ilmiö:** Asuminen; tilattoman väen rakennusryhmä
- Arvot:** Ympäristöllisiä ja rakennushistoriallisia arvoja omaava pienipiirteinen pihapiiri kirkonseudun maatalousvaiheen kulttuuriympäristöstä (Y, RH)
- Suositus:** Kaavoituksessa alueen ensisijainen käyttötarkoitus on nykyinen maankäyttö. Esitetään harkittavaksi korjausrakentamista tarkentavia kaavamääräyksiä asemakaavaan tai rakennustapaohjeeseen.
- Perusteet:** Vanhan koulun lähellä sijaitseva Kiviniemen pihapiiri pienin punaisin asuin- ja ulkorakennuksin 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta on tiivistyvässä keskustassa tärkeä ympäristön historiallisen monipuolisuuden kannalta. Kiviniemi on kokonaisuutena tilattomalle väestölle tyypillinen ja vanhempaan rakennukseen tehdyistä muutoksista huolimatta varsin todistusvoimainen ja Kirkonseudulla harvinaiseksi käynyt rakennusryhmä.

Kuva: Kiviniemen talo.

Kuva: Pihapiiriin kuuluva pienempi asuinrakennus ja sauna.

Kuvaus

Kärpänmäki on kylän vanhoja tilattomien asuinalueita, jonne 1888 rakennettiin kunnan ensimmäinen kansakoulu. Kiviniemi on lohkottu vuonna 1922 Pietilästä. Suurempi, ainakin kerran laajennettu (1947) puutalo on mahdollisesti rakennettu vuonna 1886 koulun tontilta puretun ja huutokaupatun Mörnen huvilan (Rauhala) hirsistä. Muutoskorjausta on tehty 1960-luvulla, jolloin on uusittu ikkunoita ja ovia. Viime vuosina on vaihdettu betonitiilikate pelikatteeseen. Toinen, eteiskamarituvalta näyttävä rakennus on säilynyt ulkoasultaan paremmin, se on rakennettu ennen vuotta 1922. Tontilla on myös vanha hirsirunkoinen sauna ja hieman uudempi liiterirakennus.

Kärpänmäen pienmiljöön ympäröivine peltomaineen on muuttunut viime vuosina tapahtuneen asunto-, palvelu- ja katurakentamisen seurauksena. Mäellä perinteisen kyläympäristön hahmottaminen on vaikeutunut ja maisemallinen yhteys Pietilän suuntaan on alkuperäisen pellon ja kylätien sijaan nyt puoliavoimen puiston ja kevyenliikenteenväyläksi muuttuneen tieosuuden varassa. Yksittäisissä kohteissa, kuten Kiviniemessä, on tallella pienipiirteinen pihapiiri suojametsikköineen. Kiviniemen rakennusryhmä on jäänyt katunäkymän päätekohteeksi uuden yhdyskadun ja viereen rakennetun kiertoliittymän myötä.

22 Vanha koulu ja asuinrakennus

Ilmiö:	Opetus: maalaiskansakoulu
Arvot:	Historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja ympäristöllisesti arvokas 1800-luvun lopun koulutaloryhmä (H, RH, Y)
Suositus:	Koulurakennus ja entinen opettajan asuinrakennus esitetään suojeltavaksi ensisijaisesti maankäyttö- ja rakennuslain nojalla
Perusteet:	Vanha koulu on Ylöjärven ensimmäinen kansakoulurakennus, se toimi valmistuttuaan myös kuntakokousten pitopaikkana. Vuonna 1888 valmistunut koulu ja samaan pihapiiriin tehty miesopettajan asuinrakennus ovat ikänsä puolesta harvinaisia ja kohtuullisesti säilyneitä maalaiskansakoululaitokseen liittyviä rakennuksia Pirkanmaalla. Pitkä koulutalo on Kirkonseudun historiallisia tunnusrakennuksia. Nykyisellään pihapiiri tai mäen pohjoisrinteen metsikkö eivät vahvista arvokkaiden puurakennusten kaupunkikuvallista asemaa.

Kuvat: Vanha kansakoulutalo ja ruokalana toiminut entinen miesopettajan asuinrakennus.

Ylöjärven vanhin kansakoulutalo sijaitsee Kuruntien länsipuolella, ns. Kärpänmäen laella, jossa on ollut lähinnä Pietilän tilaan kuuluneita asuin- ja talusrakennuksia sekä käsityöläisten mökkejä. Nykyään talon lähiympäristössä on kerros- ja rivitaloalueita ja eri-ikäisiä pientaloja. Koulun kaakkoispuolelle valmistui vuonna 2013 Nummikoti, Kehitysvammaisten asumisyksikkö. Koulutontilla ei ole säilynyt vanhoja talusrakennuksia eikä koulupuutarhaa. Sorapintainen piha vähäisine nurmialueineen ja metalliverkko- ja puuaitoineen on karu; viime vuosisadan alussa tontin ympärille rakennettiin puuaita ja myöhemmin matalaa kiviaitaa.

Koulutalo rakennettiin ennen ensimmäisiä virallisia maalaiskansakouluille tarkoitettuja mallipiirustuksia. Pitkä, kapeahkorunkoinen hirsitalo vihittiin käyttöön syyskuussa 1888. Urakoitsijana oli rkm. Kustaa Lönnqvist. Naisopettajan asunto tuli koulutaloon, miesopettajalle rakennettiin pihapiiriin erillinen asuinrakennus. Vuonna 1952 rakennettiin uusi koulurakennus kirkonkylään, jonka jälkeen Vanha koulu oli kansalaiskouluna viisi vuotta ja sen jälkeen vuoden nuorisotilana. Vuonna 1958 siellä aloitti toimintansa Ylöjärven Yhteiskoulu. 1960-luvun alussa sijoitettiin rakennukseen apukoulu. Koulun nimeksi tuli Loilan koulu 1980-luvulla ja se muuttui erityiskouluksi. Syksyllä 1998 koulun nimi muutettiin perinteitä kunnioittaen Vanhaksi kouluksi. Miesopettajan asuinrakennuksen tilat korjattiin ruokalan ja teknisen työn luokkakäyttöön 1980-luvun puolivälissä.

Molemmat hirsitalot on perustettu lohkokivijalalle. Vesikatteet ovat betonitiiltä. Julkisivujen lautaverhous ja yksityiskohdat heijastelevat kertaustyylien talonpoikaisia muunnelmia. Koulutalon julkisivujen yläosassa on peiliaiheinen friisi, ikkunoissa on korkeat palkisto-otsikot, ovien päällä kolmiot. Miesopettajan talon kolmiokärkisissä ikkunoissa on omaperäinen leikkauskoristelu. Mutterikuistin isoissa ikkunoissa on verkkomainen ruutujako; samanlaiset kaksi mutterikuistia on purettu koulutalon julkisivusta. Molemmista rakennuksista alakerran ikkunat on vaihdettu entiseen tyyliin, mutta sisään-sisään aukeavina. Ulko-ovet on uusittu samaan aikaan, 1970-luvun lopulla. Rakennusten sisätilat ovat muuttuneet ulkoasuja enemmän.

23 Urkkola

Ilmiö:	Maatalous: maatala
Arvot:	Rakennushistoriallisesti arvokas 1900-luvun alun päärakennus ja kookas hirsinen viljamakasiini (RH)
Suositus:	Päärakennus esitetään suojeltavaksi ensisijaisesti maankäyttö- ja rakennuslain nojalla
Perusteet:	Urkkolan puutalo edustaa 1900-luvun alun rakennusmestarisuunnittelua. Se kuuluu kirkonseudulla vaikuttaneiden kantatilojen ajallisesti ja tyyllisesti yhtenäiseen rakennusryhmään. Jugendvaikutteisen rakennuksen ulkoasu on korjausten tuoman kerroksellisuuden huomioon ottaen säilynyt hyvin aikaansa edustavana. Väljästi rakennetulla tontilla on talon lisäksi kookas makasiiniaitta ja liiteri-sauna –rakennus.

Kuvat: Urkonmäen päärakennus ja makasiiniaitta.

Kuvaus

Urkkolan talo sijaitsee Urkonmäellä, josta talo on aikoinaan näkynyt peltojen takaa Kuruntielle. Tila (Urkonmäki) erotettiin Soppeenmäen Mikkolasta yhdelle kantatalon pojista viime vuosisadan alussa. Maatalous on loppunut ja talouskeskuksesta on jäljellä päärakennus, vuonna 1913 hirrestä salvottu kookas viljamakasiini sekä hirs- ja lautarunkoinen liiterirakennus n. 1910-luvulta. Muut maatalousrakennukset sijaitsivat mäen alapuolella, 1980-luvulla rakennettujen rivitalojen paikalla. Urkkolan piha on suuri ja puustoinen. Pihaan johtavan hiekkatien varrella on maakellari. Tontti ja sen rakennukset eivät juuri näy yleisille teille rehevän puuston ja 1980-luvulla perustettujen rivitalojen ja parin omakotitalon keskeltä.

Vuonna 1912 rakennettu päärakennus on pienempi versio kantatalon päärakennuksesta, joka valmistui vain paria vuotta aiemmin rakennusmestari Heikki Tiitolan laatimilla piirustuksilla. Molemissa rakennuksissa tyylipiirteet ovat jugendia, katto on jyrkkä, samoin iso poikkipääty, jonka keskiakselilla on lasikuisti avoparvekkeella. Päätykolmioissa on ikkunaparit ja samanlaiset koristeelliset korupäädyt. Urkonmäen talo on peruskorjattu 1980-luvun lopulla, jolloin mm. osa ikkunoista uusittiin, samoin ulko-ovet ja tiilikate vaihdettiin profiilipeltiin. Lounaispäädyn kuistia on muutettu alkuperäisestä.

24 Suojanen

Ilmiö:	Asutus, maatalous: kantatalo
Arvot:	Asutushistoriallisesti, ympäristöllisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas 1800-luvun päärakennus (H, RH, Y)
Suositus:	Esitetään suojeltavaksi ensisijaisesti maankäyttö- ja rakennuslain nojalla
Perusteet:	Suojanen on kylän vanhoja kantataloja. Nykyinen 1890-luvun kookas päärakennus sijaitsee isojakoa varhaisemmalla tontillaan, harjun kupeessa, Kuruntien vanhan tielinjauksen varrella. Tilan muu vanha rakennuskanta on hävinnyt. Vaikka talo on jäänyt uudemman rakennuskannan ympäröimäksi, se liittyy osaksi harjulla säilyttäneitä vanhojen talojen ryhmää, joka kertoo ikivanhasta maankäytöstä ja vaikuttaa myönteisesti muutoin modernin ja lyhyellä aikavälillä rakentuneen kirkonseudun hallintokeskustan kaupunkikuvaan.

Kuvat: *Suvannon talo; talon korkea kivijalka alarinteen puolella.*

Kuvaus

Suojanen sijaitsee Suojastentien varrella, samalla kapealla harjuselänteellä kuin muutkin jäljellä olevat Ylöjärven kylän vanhat historialliset talot, Räikkä, Pietilä ja Pappila sekä lähimpänä sijaitseva Krankkulan yksityistalo 1800-luvulta. Suojanen on historiansa aikana muodostanut myös yksinäistalokylän. Suojanen oli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella yksi kirkonkylän keskikievaritaloista. Nykyinen talonpaikka sijaitsee isojakoa varhaisemman tonttimaan kohdalla. Suojasessa maatalous on loppunut, ja päärakennus on ainoa merkki vanhasta talouskeskuksesta; lisäksi on 1950-luvun lopulla rakennettu kattilahuone. Maatalousrakennukset sijaitsivat talon eduspihan ympärillä. Nykyään taloa ympäröivät rivitalo- ja kerrostaloalueet on perustettu 1990-luvulla ja tämän vuosituhatosen puolelta. Yksi 1960-luvun lopun kerrostalo sijaitsee vanhan pihan yläpuolella Suojastentien toisella puolella. Tie kulkee tällä kohdin vanhan Kuruntien linjalla. Suojasen talo on pienen matkan päässä tiestä, jyrkästi itään viettävässä rinteessä. Talon takana on puutarha ja edessä vanhojen yksittäispuiden komistama eduspiha, Suojastentien varrella on kivi-set portinpylväät.

Suojasen päärakennus on ilmeisesti tehty vanhoista hirsistä 1880- tai 90-luvulla. Se on ollut Räikkän talon tyyliin korkea, mutta madallettiin tiettävästi 1920-luvulla. Harjakattoisessa, pitkänomaisessa rakennuksessa on etenkin alarinteen puolella korkea kivijalka, vesikate on saumapeltiä ja vuoraus tehty uusrenessanssin tyyliin pysty- ja vaakalaudoituskentin ja vahvasti profiloituin jakolistoin ja T-ikkunoiden otsikoin. Räystäään alla kiertää komerovyöhyke ja katonkannattajiin liittyy koristeleikatut konsolit. Rakennuksessa on kaksi suurta harjakattoista lasikuistia. Ulko-ovet on vaihdettu nykyaikaisiin standardioviin. Puutarhan puoleisessa sivulle rakennettiin 1980-luvulla

rungon ulkopuolinen terassi. Samassa yhteydessä talon itäosa muutettiin iltaravintolaksi; toiminta loppunut.

25 Krankkula (Grankulla)

Ilmiö:	Asutus: yksityistalo
Arvot:	Paikallishistoriallisesti, rakennushistoriallisesti ja ympäristöllisesti arvokas 1800-luvun asuinrakennus (RH, Y)
Suositus:	Esitetään asuinrakennus suojeltavaksi ensisijaisesti maankäyttö- ja rakennuslain nojalla
Perusteet:	Ikänsä puolesta jo harvinainen 1800-luvun puutaloa on Kirkonseudun vanhimpia yksityistaloja. Kruununnimismiehen rakennuttama asuinrakennus, joka valmistavan tyttökoulun ja Ylöjärven Osuuskassan entisinä tiloina liittyy paikallishistoriaan. Krankkulan rakennus on säilynyt kuistilisäyksiä lukuun ottamatta hyvin 1800-luvun puurakentamista edustavassa asussa detaljeja myöten. Se täydentää arvokkaasti kapealla harjuselänteellä sijaitsevien vanhojen rakennusten ryhmää.

Kuvat: Krankkula

Kuvaus

Crankkulana tunnettu Grankullan huvila sijaitsee pienen harjuselänteiden rantaan päin viettävässä rinteessä. Talon lähellä on Suojasen tilan vanha päärakennus. Suojasentien, joka on puutalojen kohdalla entistä Kuruntietä, vaahterakujasta on jäljellä yksittäisiä puita. Edellisen vuonna 2001 tehdyn inventoinnin jälkeen on Krankkulan pihapiiristä purettu loput ulkorakennukset ja Kuruntien varteen vanhan talon itäpuolelle on rakennettu neljä kerrostaloa (2004). Krankkula on kunnostettu Ylöjärven käsityökeskukseksi.

Grankulla on ensimmäisiä Ylöjärven kirkolle rakennettuja herrasväen yksityiskoteja. Ylöjärven historian mukaan kirkon lähellä oli 1800-luvun lopulla Grankullan lisäksi kaksi muuta huvilatyyppistä rakennusta, Haga, jossa asui nimismies, ja sitä vastapäätä Rauhala, jossa asui maanmittari Mörnen leski. Grankullan rakennutti Pietilän talosta vuokratulle palstalle kruununnimismies Gustaf Winter. Ensimmäinen vuokrasopimus tehtiin 1846, ja sitä jatkettiin vuonna 1859; tuolloin palstaa kutsuttiin jo Grankullaksi, joten todennäköisesti siellä oli jo jonkinlainen rakennus. Aikaisemmissa selvityksissä on päätelty rakennuksen olleen ensin kesähuvilana. Kun vuokraoikeus siirrettiin vuonna 1873 maisteri Anders Tennbergille, oli tontilla varmasti jo rakennus, jossa oli tuplaikkunat. Puutarha oli perustettu vuoteen 1879 mennessä, jolloin vuokraajaksi tuli neiti Hilma Lindström, joka piti talossa yksityistä valmistavaa tyttökoulun vuodet 1882-85. Tullinhoitaja Aadolf Lemberg vuokrasi huvilan 1897 ja hänen jälkeensä maisteri K. J. Sadenius, joka myöhemmin lunasti tilan itsenäiseksi.

Crankkula on pitkä, matala ja kapearunkoinen hirsitalo, jossa on kivijalka, leveistä laudoista ulkoverhous, harjakatto ja symmetrisyyteen pyrkivä julkisivusommittelu. Ulkoasussa näkyvät tyylipiirteet palautuvat 1800-luvulle. Ikkunat ovat kuusiruutuiset ja niiden kehyksissä on korkea otsikko koristeltuna joko hammasreunaisella listalla tai kolmiopäädellä. Katon räystäät ovat umpinaiset ja

nurkat koteloitu kapiteelipäisiksi pilastereiksi. Päätyseinien yläreunassa on koristeleikattu vaakalista. Ylöjärven historian mukaan talo on rakennettu kolmessa osassa ennen vuotta 1873, ja sen urakoi mahdollisesti ylöjärveläinen Akseli Söderman, joka samoihin aikoihin rakensi Ahlmanin koulun. Rakennuksen ulkoasussa on säilynyt paljon vanhaa, mutta pihan puoleisella seinällä ollut lasikuisti on uusittu osuuskassan aikana ja perustettu betoniperustukselle. Samalla tehtiin toinen samanlainen kuisti pankin uudeksi sisäänkäynniksi ja myös päätykuisti uusittiin. Rannan puoleinen avokuisti on rakennettu 2000-luvun puolella uudelleen (välillä kokonaan poissa).

26 Rauhala (kanttorila)

Ilmiö:	Asutus, seurakunnallinen: maatyöväen asuinrakennus, myöh. kanttorila
Arvot:	Paikallishistoriallisia ja ympäristöllisiä arvoja omaava entinen kanttorila 1900-luvun alkupuolelta (H, Y)
Suositus:	Kaavoituksessa alueen ensisijainen käyttötarkoitus on nykyinen maankäyttö. Esitetään harkittavaksi korjausrakentamista tarkentavia kaavamääräyksiä asemakaavaan tai rakennustapaohjeeseen.
Perusteet:	Suojasen kantatalon muonamiehen asuntona ja seurakunnan entisenä kanttorilana kohteella on paikallishistoriallista merkitystä. Lisäksi talo on Kirkonseudun harvoja 1900-luvun alkupuolen puutaloja, joka kohtuullisesti säilyneenä tuo historiallista kerroksisuutta alueelle.

Kuva: Rauhala

Kuva: Tontilla on komea pieni metsikkö.

Kuvaus

Rauhala sijaitsee Haaviston asuinalueelle vievän kokoojakadun varrella, metsäisellä kumpareella, jonka ympärillä on uudempia omakotitaloja. Rauhalan tontilla on talousrakennus ja autovaja. Tontin itäosasta lohkotulle rakennuspaikalla on jokunen vuosi sitten valmistunut omakotitalo. Rauhalan hirsitalo on puolitoistakerroksinen, noppamainen rakennus, jonka molemmissa päädyissä on todennäköisesti aina ollut kuisti. Rakennuksessa on betoniperustus, peiterimalaudoitus ja betontiilikatto. Ikkunat on vaihdettu nykyisiin, ilmeisesti pitkälti vanhaan pieniruutuiseen tyyliin, 1970-luvun lopulla.

Maat ovat kuuluneen Suojasen kantataloon. Rauhalan talo on rakennettu n. 1927 päätilan muonamiesten asuinrakennukseksi Suojasen päärakennuksen hirsistä, jotka purettiin kun rakennusta madallettiin. Talossa oli alun pitäen kaksi asuntoa. Rauhalan tila lohkottiin päätilasta 1937, kun Ylöjärven seurakunta osti paikan kanttorin virkataloksi. Talon yläkertaan tehdyssä asunnossa asui alkuun diakonissa. Talo myytiin yksityiselle 1987, ja nykyään talo on yhtenä asuntona. Talousrakennuksen hirsiosassa on sauna, lautaseinäisessä osassa liiteri ja käymälä.

27 Räikäntorni

Ilmiö:	Asuminen, keskustarakentaminen: asuinkerrostalo, pistetalo
Arvot:	Rakentamisajankohdalle tyypillistä tehokasta asuntorarakentamista edustava pistetalo. (Y)
Suositus:	Kaavoituksessa alueen ensisijainen käyttötarkoitus on nykyinen maankäyttö. Esitetään harkittavaksi korjausrakentamista tarkentavia kaavamääräyksiä asemakaavaan tai rakennustapaohjeeseen.
Perusteet:	Räikäntorni oli ensimmäinen asuntokerrostalo Kirkonseudulla, ja siten myös erityinen osa kaupunkikuvan historiallista kerroksisuutta.

Kuva: Räikäntorni

Kuvaus

Kuruntien tuntumassa sijaitseva asuinkerrostalo, Räikäntorni, on osa Siukolan kerrostaloaluetta, mutta poikkeaa ainoana pistetalona alueen lamellitaloista. Pistetalot ovat 1940-luvun alussa käyttöön tullut kerrostalotyyppi, jossa asunnot aseteltiin yhden porrashuoneen ympärille. Vuonna 1964 valmistunut talo piiloutuu nykyään rehevän puuston suojiin eikä sen vuoksi nouse esille katunäkymissä. Siukolan alue on tyypillistä 1970-lukua, mutta ei aikakauden puhdaspiirteisintä asumasoluun tai kompaktikaupunkiin perustuvaa aluetyyppiä. Räikäntorni rakennettiin poikkeusluvalla ennen ensimmäisen rakennuskaavan valmistumista.

Räikäntornissa on kolme asuinkerrosta, yhteensä 11 asuinhuoneistoa, kellari ja katolla saunatilat. Kantava runko on betonia. Julkisivuverhous on minerit-levyistä, joiden kerroksittain muuttuva väritys korostaa julkisivujen vaakalinjaisuutta. Räikäntornin rakentajana oli paikallinen rakennusmestari Kalle Mäkitalo, arkkitehtisuunnittelusta vastasi arkkitehti Aarne Heino, jonka suunnittelutöihin lukeutuu esimerkiksi Tampereen Tesoman Kohmankaaren viuhkamaisesti sijoitettu lamellitalojen ryhmä.

5 LÄHTEET

Arkistot

Arkistolaitos, Digitaaliarkisto.

Suomen asutuksen yleisluettelo. Pirkkala, Ylöjärvi, Messukylä, Teisko. Vuodet 1540-1559.

Kansallisarkisto

Pitäjänkartta 1:20 000. Lehti 2123 06 ja 2124 04. 1847

Senaatin kartasto 1:42 000. Lehti XIX-XX [Pirkkala]. 1909

Isojakokartta, Ylöjärven kylä 1763 ja 1818.

Uudistushakemisto. Ylöjärven kunta, Ylöjärven kylä

Maanmittauslaitoksen arkisto

Pitäjänkartta 1:20 000. Lehti V:5/21 [Ylöjärvi]. Maanmittaushallitus. 1919.

Ylöjärven kaupungin arkisto

Kalmbergin kartta 1:100 000. [Tampere, Kangasala, Lempäälä, Pälkäne]. 1855. Lehti P:III:9

Maaperäkartta 1:20 000. Lehti 2123 06. Maatalouskoelaitoksen maatumkimusosasto. 1953

Peruskartat 1:20 000. Lehti 2123 06. 1953, 1960, 1975, 1980, 1991.

Pitäjänkartta 1:20 000. Täyd.mittaus 1926. Kopiovedos 1944. Mustavalkoinen. Lehti V:5:21

Rakennusluvat: Seurakuntakeskus, Virastotalo, Räikäntorni

Rekisterit

Kiinteistörekisteri. Kiinteistötietojärjestelmä. Ylöjärvi

Rakennus- ja huoneistorekisteri. Väestötietojärjestelmä. Ylöjärvi.

Kirjallisuus ja raportit

Alanen, Timo – Kepsu, Saulo, 1989. Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. SKS. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505.

Arajärvi, Kirsti, 1954. Ylöjärven kotiseutuoppikirja.

Hirvikallio, Seija, 2013. Räikäntien alueen kulttuuriympäristöselvitys. Raportti.

Honka-Hallila, Helena, 1996. Ylöjärvi 1869-1994. Ylöjärven kunta.

Honka-Hallila, Helena, 1998. Ylöjärvi. Kotiseutuoppikirja. Ylöjärven kunta

Jussila, Timo, 2011. Ylöjärvi, Keskustan seutu. Muinaisjäännösinventointi. Mikrolitti Oy.

Maisema-alue työryhmän mietintö. Osa I: Maisemanhoito. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, Mietintö 66/1992.

Maisema-alue työryhmän mietintö. Osa II: Arvokkaat maisema-alueet. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, 1993.

Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet. Pirkanmaan seutukaavoitus. Julkaisu B 174. Tampereen seutukaavaliitto 1990.

Pirkanmaan maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt. Pirkanmaan liiton julkaisu B 97. Tampere 2006.

Selvitys historiallisen ajan maisemasta ja rakennetusta kulttuuriympäristöstä. Ylöjärven ydinkeskustan osayleiskaavan muutos. A-Insinöörit Oy ja Selvitystyö Ahola, 11.8.2011.

Suomen kartta 1920, Suomen karttakirja 1920 Näköispainos. Affecto Finland Oy, Karttakeskus 2009. Porvoo 2009.

Suomen maatilat. II-osa. Hämeen lääni. 1931.

Suuri maatilakirja. V-osa. Hämeen lääni. 1964.

Tampereen kaupunkiseudun rakennesuunnitelma 2030.

Teiva, Eija, 2001. Ylöjärven Kirkonseudun rakennusinventointi. Keruukertomus. 31.10.2001.

Teivas, Eija, 2004. Huviloita pyyntimaalla, ketoja kaupungin kupeessa. Ylöjärven kulttuuriympäristöohjelma. Ylöjärven kaupunki.

Tyrkkö, Martti, 1967. Ylöjärven historiaa v. 1866-1965. Ylöjärven kunta.

Verkkosivustot

OIVA Ympäristö- ja paikkatietopalvelu. Valtion Ympäristöhallinnon virastot.
<http://www2.ymparisto.fi/scripts/palvelut.asp> (viitattu 15.10.2014)

Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi. Ehdotus valtakunnallisiksi maisema-alueiksi 2013. Katariina Koski. Pirkanmaan Elinkeino- ja liikenne ja ympäristökeskus. Raportteja xx/201x. <http://www.maaseutumaisemat.fi/wp-content/uploads/2014/02/PIR-raportti-valtakunnalliset.pdf> (viitattu 7.11.2014)

Muinaisjäännösrekisteri. Museoviraston Kulttuuriympäristö.fi -rekisteriportaali.
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/> (viitattu 15.10.2014)

GTK Maankamara –palvelu (maaperäkartta 1:20 000) (viitattu 7.11.2014)

RKY 2009 kohteet. Museoviraston rky.fi –sivusto.(viitattu15.10.2014).
<http://www.rky.fi>

LIITTEET

Liite 1. Kartta, Kaavasuoja ja kulttuuriympäristöohjelma

Liite 2. Kartta, Rakennusinventointitilanne

Liite 3. Kartta, Rakennuskannan ikäjakauma

Liite 4. Kartta. Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt

Liite 5. Ympäristötekijöiden yhteenvetotaulukko

Liite 6. Inventointilomakkeet (EI INTERNET-SIVUILLE JULKISEEN JAKELUUN)